БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

1969 ч.
ОКТЯБРЬ
4
СУББОТА
№ 234 (8060).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

Специалистиң мурнуку чүүлү

ХАРЫЫСАЛГАЛЫГ ҮЕ

Мал кыштагладыышкынын чорудары мал ажылында эң харыысалгалыг үе болур. Чыл бүрүнүң бо үезинде малдың хорамчазы улуг, продуктулуу, күш-деңгилдези дыка кудулаар, дегдириишкинге болгаш өске-даа аарыгларга мал таваржыр. Кышкы үеде малдың продуктулуун чидиргениниң уламындан мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш садар талазы-биле пландыг көргүзүглер база кудулаар, кошкак ылбай чаш төл алдынар. Бо чорук малдың баш санын эвээжедиринге чедирер.

Бо чылын ниитиниң малынга эрткен чылдыындан ийи катап хөй чем белеткеттинген. Ынчалза-даа аңаа оожургап болбас, чүл дизе сентябрь 30-ге чедир республикада сиген белеткелиниң планы 74 хуу күүсеттинген. Ооң иштинде Тес-Хем район сиген планын чүгле 36,8 хуу, Тожу, Таңды районнарның болгаш Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйлары планының деңкезинден бичии-ле хөйнү белеткеп алганнар. Бо байдал болза херегледге четпейн турар бөдүүн чемнерни дилеп тывар талазы-биле дарый хемчеглерни алырын ажыл-агыйларның удуртукчуларындан болгаш тускай эртемниглеринден негеп турар-дыр.

Ындыг турбуже хөй черлерде мал чемнерин немей белеткээр талазы-биле хемчеглер алдынмайн турар. Саваң белеткээр ажыл амга чедир кончуг кошкак чоруп келген, сентябрь 30-ге чедир чүгле 24 муң тонна саваң белеткеттинген. Хөй саваңны кадат чок малдар үрегдеп, кижилер хуузунда сөөртүп ап турар. Мону мал чеминиң төтчеглээшкини деп санаар ужурлуг.

Эрткен кыжын Саян ындындан улуг күш-биле сөөртүп эккеп турган саваңның бир тонназының өртээ 9-тан 20 рубль чедип турганын ажыл-агыйларның хөй удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери канчап уттупканыл?

Мал чемнери четпес белеткеттинген турда-ла, оларны камгалап турары кошкак. Хөй сарааттар кажаалаттынмаан, чемнерни кыштагларже эвээш сөөртүп турар болгаш кадат чок малдарга чиртир чорук эвээш эвес. Ажыл-агыйларның хөй тускай эртемниглери мал чемнериниң шынарын илередир анализти амга чедир кылбаан, чамдык ажыл-агыйларда чемгерилге балансызы болгаш малдарның чүзүн база бөлүк аайы-биле чемнерни ай-айда чарыгдаарының планы тургустунмаан. Бо бүгү четпестер болза кыштаглаашкынның эң берге үезинде малды чемнер-биле хандырбайн баарынга чедирип болур.

Малды дус-биле хандырарының айтырыы база чугула. Соок улгадып, улуг хар чаарының бетинде бо айтырыгны шиитпирлеп алырының бүгү аргаларын амгы үеде чорудар.

Эрзин, Тес-Хем, Бай-Тайга, Өвүр, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа районнарда хөй ажыл-агыйларга кышкы үеде суг хандырылгазы бергедей бээр. Чүгле суг четпезиниң хораазындан он-он, харын-даа чүс-чүс баш мал хорамчага таваржыр. Ындыг турбуже бо айтырыг амга чедир чорудтунмайн турар. Чүгле Барыын-Хемчик районда суг сөөртүр 22 машинаның 17-зин, «Тээли» совхозта 8 машинаны аңаа чүък машиназы кылдыр эде дерип алган чүүл бар. Ындыг байдал өске-даа районнарда бар. Кудуктар септелгези кончуг багай чоруп турар. Чижээ, Тес-Хем районнуң ажыл-агыйларында 16 кудуктуң чүгле 6-зы ажыглаттынар, а өскелерин ажылдадыр талазы-биле амга чедир кандыг-даа хемчег албаан. Суг хандырылгазының айтырыы ажыл-агыйларның болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелдериниң удуртукчуларының, тускай эртемниглериниң хүн бүрүде кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг. Суг сөөртүр машиналарны катап эде кылыр, кудуктарны септээр, агым суглардан мал суггарар черлерни, суг кудар саваларны, оңгачаларны дүрген белеткезе чогуур.

Ажаап алыышкын доозулган соонда мал кажааларының септелгезинге кирер дээр практикадан чайлаар херек. Тес-Хем ышкаш хөй малдыг районда мал кажааларының септелгезинде чүгле 30 кижи ажылдап турары канчап-даа таарышпас. Ол районда 192 хөй кажааларының чүгле 82-зи, 60 инек кажааларының 22-зи септеттинген. «Тес-Хем» совхозта кажаа септелгезинде чүгле 9 кижи ажылдап, 112 хөй кажаазындан 34-тү септээн. Барыын-Хемчик районнуң совхозтарында кажаалар септелгези оон-даа дора болуп турар. «Барлык» совхоз амга чедир чаңгыс-даа инек кажаазы септевээн.

Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук», «Октябрь 30 чылы», «Ленинчи орук» колхозтарында инек кажааларын өдек аштаалгазының болгаш суг хандырылгазының монтаж ажылдары чок болганындан ажыглап шыдавайн турар.

Арткан үеде район, ажыл-агый бүрүзүнге бүгү мал кажааларын хынаар болгаш хүлээп алыр талазы-биле комиссияларны тургузар, соок дыңзып, хар чагтыже чедир малды чылыг кажаалар-биле хандырар төлээде, бар четпестерни узуткаарының хемчеглерин алыр.

Эң чугула айтырыг мал ажылының кадрлары болур. Мал ажылын билир болгаш аңаа күзелдиг кижилерни шын шилип алганывыстан кыштаглаашкынны чорударынга чедиишкиннер хамааржыр. Ындыг болганда кижилер дугайында онза сагыш салыр херек. Малчын бүрүзүн совхозтуң дирекциязының дужаалы-биле, азы колхозтуң баштаар чериниң шиитпири-биле ажылга быжыглаар, аңаа сорулганы тайылбырлаар, кыштаглаашкынның бүгү дургузунда планныг онаалданы чедирер ужурлуг. Хойжуларның, саанчыларның, инек кадарчыларының, чылгычыларның болгаш өске-даа малчыннарның аразынга, фермаларның, бригадаларның болгаш ажыл-агыйларның аразынга кыштаглаашкынны чедиишкинниг чорудар талазы-биле социалистиг чарышты организастаар.

Чурттаглга бажыңнарын, кызыл-булуңнарны, чунар-бажыңнарны эки септеп дерир. Малчыннарны чылыг хеп-биле хандырарының, оларга солун-сеткүүлдү доктаамал чедирериниң айтырыын шиитпирлээр.

Кыштаглаашкынга эки белеткениш, ону чедиишкинниг чорудары — В. И. Лениниң төрүттүнгенинден бээр 100 чылынга алдар болдурган юбилейлиг чылда салдынган сорулгаларны күүседиринге улуг салыышкын болур.

Г. ЛЕЛЮК,
Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол зоотехниги.

ПУР-нуң партия-чазак төлээлери чуртунче чаныпкан

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чалаанын ёзугаар Москвага найыралдыг аалдаашкын кылып чоруп турган, ПКАП Төп Комитединиң Бирги секретары Владислав Гомулкага болгаш ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Юзеф Циранкевичиге баштаткан, Польша Улус Республиканың партия-чазак төлээлери төрээн чуртунче Москвадан октябрь 3-те чаныпкан.

Польша Улус Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шиметтинген Внуково аэродромунга төлээлерни эштер Л. И. Брежнев, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, өске-даа албан кижилери, Москваның ажылчы чоннарының төлээлекчилери үдээн.

(СЭТА).

„Өөк“ совхозтуң директору эш В. НОВИКОВКА
Партком секретары эш И. СМИРНОВКА
Ажылчын комитединиң даргазы эш В. АФОНИНАГА

Күрүнеге сүт садарының чыл планын 100,4 хуу, дүктү — 130 хуу, тарааны 101,2 хуу кылдыр чедиишкинниг күүсеткен дугайында база ол ышкаш бүгү чүзүн малдарның баш санын өстүрүп, дүжүт ажаап алыышкынын доозуп турар дугайында «Өөк» совхозтуң эр, херээжен ажылчыннарының, тускай эртемниглериниң рапортун СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели сеткил ханыышкынныг-биле хүлээп алды.

СЭКП обкому болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели күш-ажылчы тиилелгези-биле холбаштыр совхозтуң коллективинге изиг байыр чедирбишаан, бүгү хову ажылдарын доозарынга, мал кыштагладыышкынынга белеткелге болгаш ону чедиишкинниг чорударынга өөкчүлер моон соңгаар-даа күженишкинниг ажылдаар дээрзинге ханы бүзүрелин илергейлеп тур. Акша болгаш материалдыг хөреңгилерни камнаар, хумагалаар дээш демиселди күштелдирер, чер болгаш мал ажылының культуразын бедидер талазы-биле «Өөк» совхозтуң ажылчын, албан-хаакчылары, тускай эртемниглери немелде хемчеглерни алыр, бүдүрүлгениң бүгү адырларының бедик орулгалыг болуруң чедип алыр, В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга ооң-биле төлептиг ужуражыр дээрзинге чигзиниг чок.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУ.

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

МАЛГА ХӨЙ ЧЕМ

ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң чарлаан түңнелдериниң ёзугаар алырга, чурттуң колхоз, совхозтары сентябрь 29-та 52 миллион 810 муң тонна сиген белеткеп алган. Ол сиген планнаттынган хемчээнден 78 хуу ажыг болган. Витаминниг сиген далгаазын белеткээриниң планы 70 хуу күүсеттинген.

Мал чемин белеткээри үргүлчүлевишаан.

(СЭТА).

ПАРЛАЛГА ЧАГЫЛГАЗЫ

1970 чылдың солуннар болгаш журналдар чагылгалары Бай-Тайга районда үргүлчүлевишаан. Районда ниитизи-биле 3680 кезек солуннар болгаш журналдар бижиттинген.

Ажылчы чоннуң ортузунга парлалга тарадылгазын «Мурнакчы» колхозтуң партия комитеди (секретары Донгак Мижит-оол) эң эки организастап турар. Ында 1100 кезек чагылга бижиттинген. Ооң иштинде «Шын» солунну 240-ни, төп журналдарны 310-ну чагыкчылар бижидип алгылаан. Ооң хөй кезин чыл хуусаалыг бижиттинген. Шуй ортумак школазында чагылгалар база-ла эки чоруп турар. «Кара-Хөл» колхозтуң партия организациязы (секретары Танов Хертек) парлалганың хөй-ниити тарадыкчыларының ажылын хүн бүрү удуртуп, 700 ажыг чагылганы бижиттирген.

Шуйда харылзаа салбырының эргелекчизи Дамба Онгай-оол, «Кара-Хөл» колхозта почтачы Иргит Данзынмаа, район төвүнде Тыва АССР-ниң харылзаазының алдарлыг ажылдакчызы Салчак Дүү-Дарый олар парлалга тарадылгазын онза үлегерлиг чорудуп турарлар.

«Шын» солуннуң
«АЖААП АЛЫЫШКЫННЫҢ ШАЛЫПЧЫЗЫ»
деп шилчиир тугун бөгүн
Чөөн-Хемчик районнуң
«Искра» колхозунуң
комбайнери
Моңгуш Амыр-Мендиевич
КЕРТИК-ООЛГА
тывысты. Ол сезонда 650 га черниң тараазын ажааган.

Күрүне шыгжамырынга

Октябрь 3-ке чедир республиканың күрүнеге тараа садар планы 91,4 хуу күүсеттинген, азы күрүне шыгжамырынга 54866 тонна тараа кирген.

Октябрь 2-де тараа хүлээп алыр черлерге кирген тараа 2169 тонна болган. Ооң иштинде Кызыл хоорай Совединиң совхозтарындан 605 тонна, Таңды райондан 562 тонна тараа дужааттынган. Мал семиртир «Сукпак» совхозтуң тараажылары ол хүн 573 тонна тарааны күрүнеге садып, улуг үлүгнү киирген. Күрүнеге тараа садар тускай план чок-даа болза, бо совхоз 1217 тонна тарааны саткан.

«Көк-Тей» совхоз күрүнеге тараа дужаар планын 345,2 хуу күүсетпишаан, ажаап алыышкын ажылдарын доозканы улуг чедиишкин болган. Совхозтуң механизаторлары ам аңгыс аңдарылгазынче күштүг мөөңнээн.

Күрүнеге тараа садар планын күүсетпээн районнардан Бии-Хем 94,3, Таңды 89,5, Каа-Хем 84,3, Улуг-Хем 57,5 хуу күүседип турар.

ТАРАА БЕЛЕТКЕЛИН ОКТЯБРЬ 5-ТЕ, АЖААЛДАЗЫН — 9-ТА!

Дүүн хүн республиканың күрүне шыгжамырынга 54.866 тонна тарааны урган, ол дээрге планның 91,4 хуузу болур. Мурнуку ийи хүнде 1101 болгаш 1366 тоннага удур сөөлгү чаңгыс хүнде 2169 тоннаны дужааган, азы темп барык ийи катап улгаткан. Кызыл хоорнүүскомнуң ажыл-агыйларының тараажылары октябрь 2-де 605 тонна тарааны дужаагаш, улуг өзүлдени чедип алган. Ол хүн Таңдының тараажылары 562 тонна, Барыын-Хемчиктиң — 396 тонна, Каа-Хемниң — 296 тонна, Улуг-Хемниң — 167 тонна, Чөөн-Хемчиктиң — 131 тонна тарааны саткан.

Ынчанмыже темп моон-даа бедик болуп болур турган. Чүгле Таңды районнуң ажыл-агыйларының шаңнарында дүүн 4 муң ажыг тонна тараа бар болган.

Ынчангаш херектиң ужуру болза, Тываның тараажыларынга, шаңнар ажылдакчыларынга дузалаары-биле келген автоажыл-агыйларының болгаш автокезектерниң чолаачыларында ышкажыл, шаңнарда колдуунда-ла Кызылдың башкы институдунуң, көдээ ажыл-агый техникумунуң болгаш өске-даа өөредилге черлериниң студентилери ажылдап турар болгай.

Дүүн Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарга партия ажыл-агый активиниң чөвүлел хуралдары болгулаан. Аңаа тараа культураларының, картофельдиң, ногааларның дүжүдүн ажаап ап турарын, үрезин урууушкунун, аңгыс аңдарылгазын болгаш өске-даа айтырыгларны чугаалашкан.

Ол чөвүлел хуралдарга санал-онал чаңгыс аай болган. Бүгү кижилер болза, тараа культураларын эң дүрген ажаап алыры болгаш күрүнеге тараа садарының планнарын эң чоокку хүннерде күүседири — тараажыларның, автотранспортчуларның, колхозчуларның, совхозтар ажылчыннарының бир дугаар сорулгазы, хүндүлүг хереэ болур деп чугаалап турган.

Ол дугайында улуг болгаш принципиалдыг чугаалажыышкын партияның Таңды райкомунга болган. Таңды бистиң республиканың кол тараалаң районну, ооң колхозтары болгаш совхозтары республикада кайыыртан-даа хөй — 31100 тонна тарааны күрүнеге садар дээрзи билдингир. Октябрь 3-ке чедир олар 27086 тонна тарааны саткан.

Күрүне шыгжамырынга тараа урарының планныг онаалгазын октябрьның 5-ке, тарааны кезерин болгаш бастырарын — октябрьның 9-ка чедир күүседир деп, таңдыжылар шиитпирлээн. Үрезиннерни ажылдап кылып, урарының, күскү чер аңдарылгазының темпизин күштелдирерин олар хүлээнген.

Ниити шиитпир түс-түс хүлээлгелерден тургустунган. Чижээ, «Межегей» совхозтуң ажыл-ишчилериниң мурнундан ооң директору **Н. Н. Юрневич** күрүнеге тараа садарының планы 5100 тонна турда, ону 8000 тоннадан эвээш эвести садарын, дүжүт ажаап алыышкынын бо чылдың октябрь 9-ка чедир бүрүнү-биле доозарын район активиниң мурнунга бүзүреткен.

«Россия», «Элегес» совхозтар күрүне шыгжамырынга тарааны алган хүлээлгелеринге киириштир уруп турар. Ол совхозтарның директорлары **А. А. Дежнёв**, **Г. М. Зверева** олар, «Революцияның херели» колхозтуң партия организациязының секретары **Х. С. Аранчаа** боттарының ажыл-агыйларында ажыл-херектерниң, хову ажылдарын чедиишкинниг доозар талазы-биле алган хүлээлгелериниң, үрезин урууушкунунуң, аңгыс аңдарылгазының, саваң чыылдазының, кышка белеткелдиң дугайында активке чугаалап бергеннер.

Таңды республикада кол тараалаң район болуп турда, ооң «Тиилелге» совхозу — районда тарааның кол бүдүрүкчүзү. Ол совхоз күрүне шыгжамырынга 10600 тонна тарааны урар планын **октябрь 5-ке чедир күүседирин, а ажаап алыышкынны октябрь 9-ка чедир доозарын** шиитпирлээн. Ол дугайын активке «Тиилелге» совхозтуң директору **В. С. Сапелкин** дыңнаткан.

Боттарының пландарының дугайында дүржулга станциязының дүржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйының директору **А. И. Семенов**, «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң даргазы **Ю. А. Чихачев** олар база чугаалааннар.

Таңды районда колхоз, совхозтарның бот-боттарынга дузалажыры организастаттынган. «Коммунизмниң херели» колхозтуң механизаторлары «Межегей» совхозка, «Тиилелге» — «Революцияның чалбыыжы» колхозка, «Россия» — дүржулга станциязынга дузалажып турар.

Таңдыжыларның, республиканың дүжүт ажаап алырын ниитизи-биле доозары, күрүнеге тараа садар пландарын болгаш хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседири В. И. Лениниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болурунга, Совет Тываның 25 чыл оюнга тепелтиг белек, СЭКП-ниң XXIII съездизиниң, ТК-ның Пленумнарының көдээ ажыл-агыйны улам хөгжүдер талазы-биле шиитпирлерин херек кырында күүседкени, бистиң республикавыстың бүдүрүкчү күштерин хөгжүдер, ооң ажыл-ишчилериниң амыдыралын улам чаагай болдурар дугайында Төп Комитеттиң, Совет чазактың сагыш салыышкынынга Тываның тараажыларының харыызы болур деп, районнуң актив хуралының ажылынга киришкен, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **С. К. Тока** демдеглеп чугаалаан.

Ооң-биле чергелештир үрезин белеткеп, күзүн чер аңдарып, саваң бөлүп, кышка белеткениш алырын уттуп болбас. Бүгү ажылдарны дески, бедик шынарлыг, шалыпкын чорудар херек. Ындыг болганда партия райкомунуң, райкүүскомнуң, чер-черниң партия организацияларының политиктиг болгаш массалыг ажылды күштелдирери, ховулар биле фермаларның ажыл-ишчилеринче, патриоттуг ёзу-биле ажылдап, бөгүн коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларын шиитпирлеп турарларже доктаамал сагыш салыры эргежок чугула деп, эш Тока чугаалаан.

Дүжүт ажаап алырын, күрүнеге тараа садарын, өске-даа күскү ажылдарны канчаар организастаза эки болурун, ажыглаттынмаан аргаларны партия, ажыл-агый активиниң Улуг-Хемге болган чөвүлел хуралынга база тодаргай чугаалашкан. Аңаа болган чөвүлел хуралдың ажылынга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **М. К. Мендуме** киришкен.

Каа-Хем, Барыын-Хемчик, Бии-Хем районнарның активчилериниң чөвүлел хуралдарының ажылынга СЭКП обкомунуң секретарьлары **К. С. Шойгу**, **В. И. Попов**, Улусчу контрольдуң республика комитединиң даргазы **М. К. Шыырап** киришкен.

Агаар байдалы экижээн, бо түлүнтүг ажыл-иш үезинде чаңгыс-даа хүнну, шакты хавас эрттирбези, комбайннарны, тракторларны, автомобильдерни бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары дүжүт ажаап алырын чедиишкинниг доозарының магадылалы болур.

Улустарның айыыл чок чоруунуң идегелдиг оруу

Тайбың камгалалының Совет комитединиң даргазы Н. С. ТИХОНОВ-биле беседа

«Делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар дугайында» айтырыгны КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXIV сессиязынга чугаалажып көөр кылдыр ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко Совет чазактың мурнундан киирген. «Химиктиг болгаш бактериологтуг (биологтуг) чепсекти ажылдап кылырын, бүдүрерин, мөөңнээрин хоругдаар болгаш ол чепсекти чок кылыр дугайында керээни чарар дугайында» айтырыгны Польша Улус Республика, Венгр Улус Республика, Моол Арат Республика, Болгария Улус Республика, Румыния Социалистиг Республика болгаш Чехословак Социалистиг Республика-биле кады база КНО-нуң сессиязынга чугаалажып көөр кылдыр киирген.

Ол саналдарны КНО-нуң сессиязының хүн айтырыгларында киргенин Тайбың камгалалының Совет комитединиң даргазы, «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаар дээш» делегейниң Ленинчи шаңналының лауреады Н. С. Тихонов СЭТА-ның корреспондентизи С. Ишков-биле беседазынга сеткил ханыышкын-биле демдеглээн.

Тайбыңның совет талалакчылары, бистиң бүгү улузувус бүгү чурттарда чаагай турачоруктуң бүгү кижилери-биле бир дөмей, КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXIV сессиязының ажылын кичээнгейлиг хайгаарап турар деп, Н. С. Тихонов медеглээн. АКШ-тың реакцыылыг бөлүктериниң болгаш агрессчи шериг блоктарының талазы-биле барыын талакы чурттарда АКШ-тың эвилелчилериниң чорудуп турары, империалистиг агрессияның кижи төрелгетенге халаптыг политиказын сый шаварынче угланган дээштиг болгаш шиитпирлиг чаа хемчеглерни алырын сессиядан олар манап турар.

Бүгү чурттарда тайбыңның миллион-миллион талалакчылары тайбыңның салым-хуузу дээш бөгүн сагыш човап турар. АКШ-тың Вьетнамда дайын чорудулгаларын соксадырын, израиль агрессиякчы уржуктарын чок кылырын, араб чурттарга удур хоралакчы үүлгедиглерни бүрүн соксадырын олар улам чүткүлдүг болгаш шиитпирлиг негеп турар. Европа диптте тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту баксырадырын оралдажып турар ГФР-де чаа фашист идегеттерниң идепкейлиниң уламна өзүп орары тайбыңга ынакшылдыг күштерни база улам сагышсырадып турар. Европа диптке айыыл чок чоруктуң девискээр системазын тургузарының эргежок чугулаазының дугайында ССРЭ-ниң болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарының угаадыглыг кыйгырыы онза чугула ужур-дузалыг болуп бар чыдар.

Ындыг системаны тургузары барыын-герман дайынзырактарга болгаш оларның Европаның чурт чуруун катап эде шыяр дээр пландарынга удур тиилеттирбес шивээ болур ийик. Бистиң оралывыстың өске-даа районнарынга база айыыл чок чоруктуң ындыг системаларлыг болуру кончуг чугула ийик. Моон ужурунда КНО-нуң сессиязынга совет төлээлерниң киирген саналдарын делегейниң хөй-нииитизиниң эң калбак бөлүктери аажок улуг сонуургал-биле уткаан.

Ядролуг чепсегленишкинниң эдере бүдүрер чорукту соксадыр болгаш химиктиг база бактериологтуг чепсекти ниитилел амыдыралындан бүрүнү-биле казып үндүрер дээш демиселге эң-не шиитпирлиг хемчеглер, эргежок чугула үе ам келген кылдыр бистер, тайбыңның талалакчылары санап турар бис деп, Н. С. Тихонов онзалап демдеглээн. Ол чепсекти хоойлудан дашкаар кылдыр тургускан турар ужурлуг! Соңгаарладыышкын чок шиитпирлээрин негеттиниш келген ол бүгү айтырыгларның талазы-биле бодунуң сагын Тайбыңның Бүгү-делегей Ассамблеязы база бо чылдың чайынында Берлинге тодаргай, билдингир болгаш бадыткалдыг кылдыр чугаалаан. Делегейниң 100 ажыг чурттарындан 320 национал организациялар болгаш делегейниң 56 организациялары ол ассамблеяга киришкен болгай.

Тайбың дээш идепкейлиг демисежип турар миллион-миллион кижилер Каттышкан Нациялар Организациязының бүгү ажыл-чорудулгазының дургузунда ол төлээлелгелиг шуулганче улуг кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар, чүге дээрге ол организация улустарның тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун хандырар сорулгалыг болгай. Тайбыңны быжыглаарынга идиг бээр хүлээлгелиг ол делегей органының ажыл-чорудулгазында билдингир-ле кошкак чүүлдер болгаш четпестер турраажок, тайбың дээш демиселдиң херээнге КНО-нуң чугула салыышкынын демдеглеп турар бис. Бистер, тайбыңның талалакчылары, КНО-нуң улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынче, улустар аразынга чаагай кожа-хелбээ харылзааларны быжыглаарынче угланган саналдарын кезээде идепкейлиг деткип келген бис. Ол сорулга-биле бистиң чуртувуста КНО-га деткимче көргүзериниң ассоциациязы тургустунган. Тайбың камгалалының Совет комитеди, өске-даа бүгү-ле совет хөй-нииити организациялары ооң ажылынга бүгү хемчег-биле идиг берип турар.

Фабрикалардан болгаш заводтардан, тудуглардан, совхозтардан болгаш колхозтардан, дээди өөредилге черлеринден болгаш школалардан, эң-не янзы-бүрү профессияларның болгаш назы-харның кижилеринден хөй санныг чагаалар болгаш телеграммалар бо хүннерде Тайбың камгалалының Совет комитединде кээп турар. Бистиң Төрээн чуртувустуң тайбыңга ынакшылдыг ленинчи даштыкы политиказын ол чагааларда, телеграммаларда изиг-биле чүүлдүгаянуп, тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарының талазы-биле Совет чазактың база социалистиг өске-даа чурттарның чаа саналдарын изиг-биле деткип турар. Ол дээрге бистиң улустуң, тайбыңның херээн эргим үнелеп турар бүгү кижилерниң үнү-дүр!

Тайбың камгалалының Совет комитеди бодунуң практиктиг ажыл-чорудулгазынга бүгү совет кижилерниң чаңгыс эп-сеткилдиг негелдезин моон соңгаар-даа удуртулга болдурар деп, Н. С. Тихонов түңнелинде чугаалаан. — Ол негелде чүл дээрге делегейниң чаа дайынын өскүдүп үндүрер арганы империалистерге бербези, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры дээш, күрүнелер аразында маргылдаалыг айтырыгларны тайбың арга-биле шиитпирлээри дээш демиселге тайбыңга ынакшылдыг күштерни каттыштырарынга болгаш сырый эвилелдээринге бүгү хемчег-биле идиг бээри ол болур.

ССРЭ-ниң болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының чугула боттуг саналдарын чугаалажырын КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязының киржикчилери бүгү харыысалга-биле көөр боор дээрзинге бүзүрээр бис. Ол саналдар — улустарның айыыл чок чоруунуң идегелдиг оруу-дур!

КНО болза улустарның идегелин, бүзүрелин бадыткаар ужурлуг. Чер кырынга тайбыңны хандырга дег боттуг болгаш дээштиг хемчеглерни алырын ол организациядан улустар манап турар.

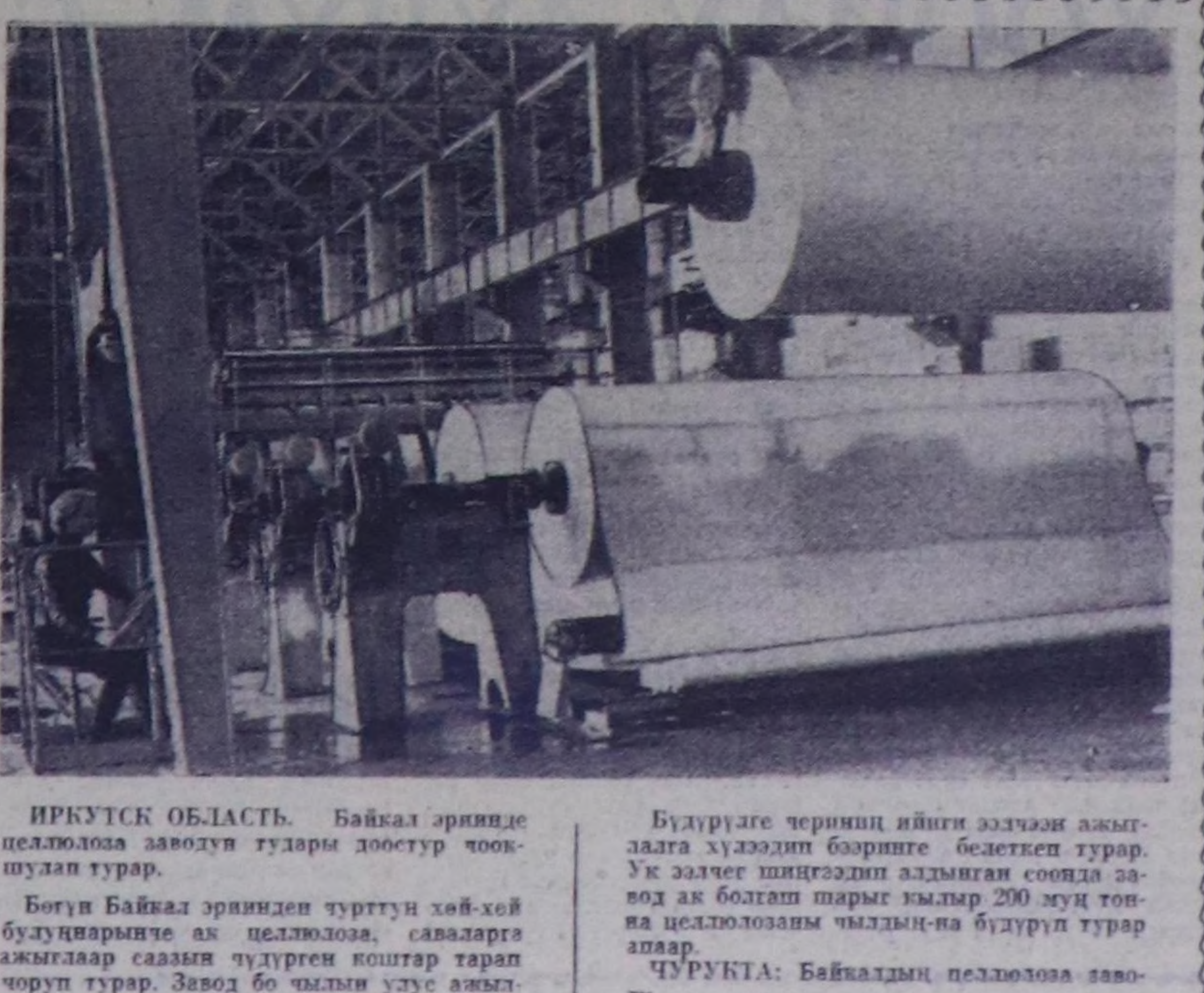

ИРКУТСК ОБЛАСТЬ. Байкал эриинде целлюлоза заводун тудары доостур чоокшулап турар.

Бөгүн Байкал эриинден чурттуң хөй-хөй булуңнарынче ак целлюлоза, саваларга ажыглаар саазын чүдүрген коштар тарап чоруп турар. Завод бо чылын улус ажыл-агыйынга шарыг кылыр 55 муң тонна целлюлозаны бүдүрерин чедип алган.

Бүдүрүлге чериниң ийиги ээлчээн ажыглалга хүлээдип бээринге белеткеп турар. Ук ээлчег шиңгээдип алдынган соонда завод ак болгаш шарыг кылыр 200 муң тонна целлюлозаны чылдың-на бүдүрүп турар апаар.

ЧУРУКТА: Байкалдың целлюлоза заводу.

Э. БРЮХАНЕНКОНУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Партия организацияларында отчёттар болгаш соңгулдалар

Кижилер-биле ажылды экижидер

«Тыва» совхозта партия комитединиң чоокта чаа болуп эрткен отчёт-соңгулдалыг хуралынга коммунистер партия организациязының партийжи-политиктиг болгаш организастыг ажылында чедиишкиннерни демдеглевишаан, четпестерни илередип, совхозтуң ленинчи юбилейге уткуштур алган социалистиг хүлээлгелериниң канчаар күүсеттинип турарынга анализти берип, моон соңгааргы сорулгаларын тодараткан.

Совхоз республиканың барыын талакы районнарында мал семиртир ажыл-агый. Ооң кол ажылы эът бүдүрерин көвүдедири болур. Ажыл-ишчилерниң ортузунга масса-политиктиг база организакчы ажылды калбартканындан эът бүдүрериниң талазы-биле социалистиг чарыштың мурнакчыларының хүрээлеңи улам өскен. Малды кыштаткаш, чайын Абаканның, Кызылдың эът бүдүрүлгелеринче сүрүп чедирип, хөй немелде деңзини ап турар малчын сүрүкчүлер көвей.

Совхоз эът бүдүрүлгелеринче 550 тонна эътти чорудар чыл планын 456,5 тоннага күүсеткен. Эрткен чылдың сес айларынга деңнээрге бо чылын совхоз чурттакчы чондан 225,7 тонна хөй эътти садып алган. Бүдүрүлге планында көрдүнмээн-даа болза, бо чылын совхозтуң ажылчыннары 10000 хойну кыргып, оон алдынган 23 тонна дүктү база 600 тонна тарааны күрүнеге дужааган.

Ынчалза-даа партийжи-политиктиг болгаш организастыг ажылдар чогуур негелдеге чедир тургустунмааныңдан чамдык четпестер чайлаттынмааның отчёттуг хурал демдеглээн. Малчыннар, специалистер, удуртукчу кадрлар-биле ажылдың кошкак тургустунганындан малдың ажаалгазы баксырап, мал семиртилгезинче чогуур кичээнгей салдынмаан болгаш харысалга чок чоруктарның уржуундан малды чидирер, чамдык төлеп чок кижилер ажылга киргеш, боттарының аразынга малды чажыржырының барымдаалары бар. Барыын-Хемчикте мал баазазының эргелекчизи турган К. Конгар харысалга чогу-биле 12 бода, 386 шээр малды, 27 аътты самчыгдап, совхозка 16692 рубльдиң когаралын чедирген. Сүрүкчүлер К. Дуганчы 64 баш, К. Белек-оол 199 баш малды дудадып, ажыл-агыйга улуг когаралды болдурганнар. С. Херел-оол 7590 рубль түңнүг 33 баш боданы, М. Савыр-оол 20 баш чылгыны дудаткан. Хөндергей салбырынга бригадирлеп турган коммунист К. Самбуу малдарның учёт-отчёдун шын тургуспайн турган болгаш ажылга харысалгазын кошкаткан. Ооң түңнелинде Самбуунуң кырында 151 баш шээр мал дудаан.

Күрүне малынга когаралдыг чоруктарның болдунуп турарының чылдагааннары — малчын кадрлар шилилгезин багай чорудуп, специалистерден, салбырлар удуртукчуларындан негелдениң кошкаанда, малдың кышкы ажаалгазын баксырадып, чемгерилгени багай организастаанында, мал кажааларының соок болуп турганында болгаш зоотехния, ветеринария талазы-биле ажылдың куду деңнелде тургустунганында болур.

Малчыннар ортузунга кижизидилге ажылын кошкак тургусканы маңаа база хамаарылгалыг. Дирекция чериниң, партия организациязының сүрүкчү малчыннар-биле ажылы четпес тургустунган. Директорнуң белеткелдер талазы-биле оралакчызы М. Иващенко бо чылын Абаканче ийи удаа командировкалааш, мал сүрүкчүлериниң караанга көзүлбээн. Теве-Хая салбырның мал эмчизи О. Хамааты-оол Кызылче каш-даа удаа командировкалааш, сүрүкчүлерниң ажылын, амыдыралын сонуургаваан. Малчыннар ортузунда чарыш организастаттынза-даа, ооң түңнелдерин ай, квартал санында үндүрер, мурнакчыларның дуржулгаларын нептередир талазы-биле ажылчын комитеди (даргазы эш О. Содна) багай ажылдап турар. Социалистиг чарышты удуртуруп партком, ооң эге организациялары кошкаткан. Малчыннарга шалың болгаш немелде төлевир тыпсырда, малдың баш санын менди кадагалаанынга, немелде деңзи алганынга шын дүүштүрүлге тургузуп шыдавайн турар. Малчыннар бажыңнар, чылыглаттынган өглер-биле четче хандыртынмаан.

Мал чеминге ам-даа 435 тонна сиген чедир белеткеттинмээн. Хөндергей салбырның эргелекчизи А. Хертек, ында партия организациязының секретары турган М. Дакпай-оол мал чеминиң белеткелинче кошкак кичээнгей салган. Ынчангаш салбыр белеткезе чогуур 400 тонна сигенге 164 тоннаны чедирбээн. Эш О. Сундуй даргалаан Хөндергей көдээ Соведи Хөндергей суурнуң чурттакчыларының хууда малының кадарын организаставаан, ооң харазы-биле суур чоогунда 36 га тарааны мал чип каапкан.

Коммунистерниң ажылга харысалгазын бедидерин партком, партия эге организациялары чедип албаан. Удуртукчу коммунистер Т. Доржу, М. Дакпай-оол, К. Самбуу олар партийжи даалганы болгаш идегелди бүзүредип шыдаваан. Хөндергей салбырның эргелекчизи турган эш Т. Доржу удуртулганы кошкадып, хөй баш малды чидирген. Сөөлгү дөрт айлар дургузунда совхоз бүдүрүлгезинге ол ажылдаваан. Ол-ла салбырда парторганизацияның секретары турган эш М. Дакпай-оол коммунистерниң идегелин бүзүретпээн. Хөй-ниитиниң организацияларынга удуртулганы кошкак чорудуп келген.

Партия эге организацияларынга хүн бүрүнүң практиктиг дузазын партком кошкак чедирип, кижизидилге ажылын чогуур деңнелге чорутпаан дээш коммунистер шыңгыы шүгүмчүлелди кылган. Совхоз дирекциязының, кол специалистерниң адреcинге чөптүг шүгүмчүлел база болдунган. Коммунистерниң марксистчи-ленинчи өөредилгезин организастап турарында четпестер база бар.

Партком болгаш партия эге организациялары үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин дээш контрольду четпес чорудуп келген. Чаа соңгуткан парткомдан айыттынган четпестерни чайладыр талазы-биле шудургу ажылды чорудары негеттинип турар.

М. СЕВЕН.
«Шынның» тускай корр.

Дүвүренчиг медээ

Чөгенчиг байдал

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң Ийи-Тал бригадазының механизаторлары 1200 ажыг гектар черге тараа культураларын тараан. Тараа эки үнген — гектардан 7—9 центнер. Ынчалза-даа ажаап алыышкын кандыг болган? Бо талазы-биле шыдажыр аргажок байдал тургустунган.

Ажаап алыышкын август 20-де эгелээн. 40 ажыг хонук эрткен. Ийи комбайн-биле 200 ажыг гектар тарааны кезип бастырган. Мындыг чөгенчиг байдалды чүнүң-биле тайылбырлап болурул?

Бригадада ажылдың организастаашкыны багай. Ооң түңнелинде Буурага болгаш Чээнекке тараа кезип турган комбайнерлер 20—30 километр ырак черлерден аалдарынга кээп хонуп, алдын өртектиг шаг-үениң чамдыызын халас эрттирип турар. Оларның чурттап, ажылдаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунмаан. Безин ниитиниң чемненилгезин организаставаан. Септелгени куду шынарлыг чоруткандан комбайннарның үрелиишкини хөй. Үрелиишкинни дүрген эде кылыр, артык кезектер-биле хандырар айтырыгже колхозтуң механиги эш К. Бады шоолуг кичээнгей салбайн турар.

Бригадага быжыглаан үш дугаарлы комбайн дарганнаар чер чанында ам-даа турбушаан. Ону септээн ийи механизатор чүгле шалың ап, артык кезектер чарыгдап турар боордан аңгыда, чаңгыс гектар-даа тараа кеспээн.

Ийи-Тал бригадазында ам-даа 1000 гектар чыгам тараа ажаап алдынмаан. Бо эки дүжүттүг тарааның салым-чолун ам шиитпирлээр ужурлуг. Бышкан тараалар салгынга шылырадыр дагжап, кулакка дыңналып, чаагай чеми тоглап дүжүп турда-ла, колхозтуң даргазы эш Дугур-Серен, Ийи-Тал участокта бригадир эш К. Серен-оол болгаш агроном эш Ф. Сундуй амга чедир шиитпирлиг хемчег албаан.

Чер аңдарылгазы база организас чок чоруп турар, ийи чүс га безин четпес чер аңдартынган. Чемненир болгаш заправка кылыр дээш, трактористер 8—9 километр ырак суурже чоруп турар.

Хайыраан тараа! Ооң салым-чолу чүү болур ирги?

А. СОСКАЛ.

—⊙—

КӨДЭЭ СОВЕТ БОЛГАШ ЧАРЫШ

В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чылынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерниң чедиишкинниг күүселдезин хандырары амгы үеде көдээ Советтерниң мурнунда эң чугула сорулга болуп турар. Кызыл хоорайның Элегес-Аксы көдээ Соведи (даргазы М. А. Мерзлякова, секретары Г. И. Исакова) бо сорулганы хүн бүрүде кичээнгейниң төвүнде тургускан.

Советтиң депутады Т. Торжу.

Бодунуң девискээринде туруп турар үлетпүр бүдүрүлге, албан организация черлери ленинчи юбилейге болгаш Совет Тываның 25 чылынга уткуштур социалистиг хүлээлгелерин канчаар күүседип турарын көдээ Совет ээлчеглиг сессияларынга болгаш күүскомнуң хуралдарынга удаа-дараа чугаалажып келген. Чижээлээрге, Шахтёрлар суурунда садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлери боттарының социалистиг хүлээлгелерин канчаар күүседип турарының дугайында садыг салбырының эргелекчизи А. Кучумовтуң илеткелин Советтиң чоокта чаа болган сессиязынга тодаргай чугаалажып көргеш, чоннуң садыг хандырылгазын улам ыңай экижидеринче угланган немелде хемчеглерни айыткан.

Бо айтырыгны сессияга белеткээринге көдээ Советтиң сан-хөө болгаш садыг талазы-биле доктаамал комиссиязының кежигүннери база активчилер эң-не идепкейлиг киришкен. Доктаамал комиссияның даргазы депутат М. Яркина эдеринчи илеткелди сессияга кылгаш, четпестерни принципиалдыг ёзу-биле илередип, тодаргай саналдарны киирген. Мал чеминге херегләэр тараа богун азы тараа аймаан, чугайны суурга доктаамал садыглаарын соңгукчулар моон мурнунда чагаан турган. Чоннуң бо чөптүг негелдези Тыва АССР-ниң Садыг министерствозунуң конторазының эргелекчизи Л. Махагаровтуң буруузу-биле мынчага чедир күүсеттинмээн.

«Кызыл-Хавактың» дагжыларының социалистиг чарыжынче көдээ Совет, ооң күүскому кичээнгейни угландырган. Шахтаның коллективи бо чылдың тос айларының дургузунда хөмүр-даш тывыжының планын үргүлчү ажыр күүседип келген болгаш чыл планын ам боттандырыпкан. 1969 чылдың төнчүзүнге чедир 15 муң тонна хөмүр-дашты пландан ажыр бээр дээн социалистиг хүлээлгезин ам безин 29 муң тонна чедирген.

Көдээ Советтиң депутаттары шахтёрлар Л. Калинкина, Б. Чорбаа, Г. Белошейкин, А. Беккер, А. Смирнов, В. Маркелов олар боттарының хүн бүрүде нормазын үргүлчү ажырып, дагжыларга төлептиг үлегерин көргүзүп турар.

Дагжыларның социалистиг чарыжының өске-даа көргүзүглери багай эвес күүсеттинип турар. Чижээ, чыл эгезинден бээр күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү «Кызыл-Хавак» шахтазынга планда көрдүнгенинге удур 2 хуу бедээн, кол белеткел ажылдарының шуушturулга планы 102 хуу күүсеттинген.

Чоннуң негелдезин хандырар дугайында айтырыгны кичээнгейниң төвүнге тургузар деп ленинчи айтыышкынны амыдыралга боттандырбышаан, көдээ Совет соңгукчуларның чагыгларын багай эвес күүседип келген. Суурнуң санитарлыг арыг-шевер байдалын экижидерин, бир эмчини немей бээр дугайында дилегни ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң мурнунга тургузарын соңгукчулар чагаан турган.

Көдээ Советтиң улус өөредилге болгаш кадык камгалал талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы депутат Е. Изместьева суурнуң арыг-шевер байдалын экижидер дугайында айтырыгны күүскомнуң хуралдарынга үргүлчү тургузуп, хемчеглерни ап келген түңнелинде Элегес-Аксының санитарлыг байдалы мурнукузундан илдең-не дээре апарган. Ол ышкаш Кызыл хоор-күүскомнуң кадык камгалал килдизи бир эмчини чоокта чаа Элегес-Аксының участок эмнелгезинче немей чорудуп берген.

Элегес хемниң суур чоогунда чөөн талакы эриин быжыглап, цементилиг холуксаа-биле бедидерин соңгукчулар чагаан. Чоннуң бо чугула негелдезин көдээ Совет чедип алган болгаш суурнуң суг улгатканда айыылга таваржып болгу дег черин кылган. Ындыг болза-даа, Енисейская кудумчузунуң чоогунда Улуг-Хемниң эриин шак ынчаар быжыглаар дугайында соңгукчуларның чагыы күүсеттинмээн. Бо чагыгның күүселдези хоорай Совединиң күүскомундан дорт хамааржыр. Ук чагыгны 1970 чылдың чазынында күүседирин Элегес-Аксының № 22 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Б. Добромысловка чоокта чаа чагаан.

Хеп аймааның химиктиг аштаалгазын, идик септелгезин, баш таартырыын организастаар дугайында соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле көдээ Совет боттуг хемчеглерни ап келген болгаш ап-даа турар. Бо чагыгларны эчизинге чедир күүседиринче сагышты салыры негеттинип турар. Суурнуң Шахтёрская кудумчузунга кудукту кастыргаш, тудар дугайында соңгукчуларның чугула чагыы Тыва АССР-ниң Мелиорация болгаш Суг ажыл-агыйы министерствозунуң буруузу-биле мынчага чедир күүсеттинмээн. Соңгукчуларның бо чагыын күүседирин көдээ Советтиң күүскомунуң кежигүнү, «Кызыл-Хавак» шахтазының начальниги депутат эш Чащугин бодунга хүлээнип алган.

Амгы үеде дагжыларның 300 чыгам уруглары Бай-Булуң сес чыл школазында өөренип турар. Школа назылыг чаңгыс-даа бичии уруг өөредилгеден дашкаар чылдагаан чокка чыдып калбазын дээш көдээ Совет, ооң улус өөредилге болгаш кадык камгалал талазы-биле доктаамал комиссиязы боттуг хемчээн ап келген. Школа назылыг бүгү уруглар өөредилгеже бүрүн хаара туттунган болгаш школа чаа өөредилге чылынга эки белеткелдиг, септелгелиг кирген. Бо талазы-биле көдээ Советтиң депутады Т. Доржу улуг рольду ойнаан.

Көдээ Совет бодунуң девискээринде хөй-нити организациялары-биле харылзааны күштелдирип, оларга доктаамал даянып турар. Ылаңгыя эки туранын улусчу дружиназы, херээженнер чөвүлели боттарының шугуму-биле көдээ Советтиң ажыл-чорудулгазынга улуг идигни берип келген болгаш дузаны чедирип-даа турар. Чижек кылдыр бир мындыг фактыны айтып болур. Херээженнер чөвүлели (даргазы М. Зотова) «Эң дээре бажың» деп конкурсту бо чазын чарлааш, күскээр чайын ооң түңнелин үндүрген чорук суурга арыг-шеверни тургузарынга, чаагайжыдылганы чорударынга улуг салдарлыг болган. Конкурстуң тиилекчизиниң дипломун Элегес-Аксы суурнуң чурттакчызы Александра Васильевна Поповага тывыскан болгаш «Цветоводство» («Чечек ажыл-агыйы») деп журналды 1970 чылда алыры-биле аңаа чагыдып берген. Конкурстуң идепкейлиг өске киржикчилеринге үнелиг белектерни тывыскылаан. «Силерге, эргим херээженнер!» деп хана солунну чөвүлел доктаамал үндүрүп турар.

Депутат шахтёр Л. Калинкина.

Херээженнер чөвүлелиниң даргазы М. Зотова биле Советтиң күүскомунуң даргазы М. Мерзлякова.

Амгы үеде көдээ Совет бодунуң девискээринде албан организация, бүдүрүлге черлериниң кышка белеткелин хынап, илерээн четпестерни чайладыр талазы-биле тодаргай хемчеглерни ап, депутаттарның күжүн ол сорулгаже эвилелдээн.

А. ДУГЕРЖАА.
А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

Коммунистиң үлегер-чижээ

«Тере-Хөл» колхозта партком уставтыг хүлээлгелерни коммунистерниң күүседип турарының талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп келген. Бо айтырыг парткомнуң, партия эге организацияларының доктаамал кичээнгейинде турар. Уставта айыткан хүлээлгелерни коммунистерниң күүседип турарындан партия эге организацияларының дайынчы аргалы бедиир, ажыл-агыйның мурнунда салдынган сорулгаларны күүседиринге оларның авангардчы ролю өзер. Партия организациязында бактаап турар хөй-хөй коммунистер бүдүрүлгениң мурнакчылары болуп, чарыштың авангардынга чоруп, бүгү-ле ажыл-херектерге үлегер-чижээн көргүзүп, партияның массада политиктиг дайынчылары, организакчылары болуп турарлар.

Ындыг коммуниске Александр Бавуу-Доржуну адап болур. Ол мал чеми белеткээр бригаданы удуртуп турар. Ол кижилер-биле ажылдап билир, салдынган сорулгаларның боттаныышкынын шудургу чедип ап, кижизидилге ажылын билдилиг чорудуп турар. Ооң бригадазы бо чайын 21 тонна сигенни пландан ажыр белеткээш, ам 60 тоннаны база немей кезип алыр деп хүлээлгени алган. Мал чеми белеткээр бригадалар аразынга социалистиг чарышка бирги черни ол бригада ээлээн.

Дыка хөй коммунистер хойжу бригадаларда ажылдап турар. Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көрүп, онаашкан ажылы дээш кызымаккай чоруун көргүзүп турарлар хөй. Коммунист Чап Дамдың малдың чаш төлүн чылдың-на чидириг чок камгалап ап келген. Бо чылын ол 100 хойга онааштыр 98 хураганны алган. Коммунист Филиман Бегзи принципиалдыг болгаш негелделиг удуртукчу. Ол колхозтуң тудуг бригадири. Колхозтуң төвү чаагайжып, сайзыразын дээш эвээш эвес күжүн ол үндүрген. Чаагайжыды туттунган чуртталга бажыңнары, культура, чырыдыышкынның албан черлериниң чаа бажыңнары чылдың-на немежип турар. Ам сес квартиралыг ийи каът чурттаалга бажыңының, спорт залының болгаш чунар-бажыңның тудуу дооступ турар. Тудугжулар бригадазы малчыннарга 4 бажыңны бо чылын тудуп берген. Коммунистер Дмитрий Комбу, Семён Седип, Сенгии Бөвей-оол, Саая Оттук-оол, Анна Норжуңмаа, Борис Дагба болгаш өскелер-даа онаашкан ажылынга харысалгалыын көргүскен, чоннуң ортузунга бедик ат-алдарлыг.

Партком болгаш партия эге организациялары аныяк коммунистерниң партийжи дадыгыышкынынче кичээнгейни салып турар. Колхозтуң партия организациязында СЭКП кежигүнүнге кандидат 16 кижи бар, оларның 8-зи комсомолду дамчыштыр кирген. Олар күш-ажылы, сагылга-чуруму, хөй-нити ажылынга идепкейлиг киржилгези-биле ылгалып турар.

Колхозтуң коммунистери уставтыг хүлээлгелерни күүседип турарының дугайында айтырыгны партия хуралынга чоокта чаа чугаалашкан. Ол хуралга боттарының эки үлегер-чижээн көргүзүп турар коммунистерни демдеглээш, коммунист атты бедик тутпайн турар кежигүннерни шыңгыы шүгүмчүлээн. Коммунист Куша Кызыл-оол ээрип алгаш, бажыңынга алгыш-кырыш үндүрүп, кадайын, уругларын бажыңдан үндүр сывырып турган. Партия талазы-биле шыңгыы хемчегни аңаа онааган.

Уставтыг негелделерни сагыырынга бедик харысалгалыг чорукка коммунистерни кижизидер талазы-биле үргүлчүнүң ажылын партком, эге организациялар чорудуп, тускай беседаларны кылып, ажылга, өг-бүлезинге, өөредилгезинге хамаарылгазын сонуургап турар. Уставтыг негелделерин күүсетпейн баар таварылгаларны аңаа эрттирбейн, чогуур хемчээн ап турар. Ол чорук партияның сагылга-чуруму коммунистерниң талазындан шыңгыы сагыырынга улуг салдарны чедирип турар.

А. САГАЛАКОВ,
СЭКП Кызыл хооркомунуң инструктору.

КУУЛАР КЕРТИК-СУГГАРЫКЧЫ ООЛ

Час. Суг сүзер резина идиктер кеткен, хүүректер туткан, рюкзактар чүктээн кезек кижи «Беларусь» тракторга олурупкаш, Чыргакыны өрү хаптылар. Богурумнуг часкы хүнде маңнаан трактор хоолайының бажындан төгерик көк ышты агаарга арттырып каап, улуг дугуйларны чууп олурган.

Дуруг, чалымныг шапчыг. Ооң бажында Аныяк-Чыргакының унундан Көк-Талдың төөгүде суггарылга бугазы эгелеп баткан. Суггарыкчылар звенозунуң удуртукчузу Куулар Кертик-оолдуң кырган адазы Иргек ирейниң кара чажындан тура шары бажы мунуп, тараа тарып чораан чери оглунуң сагыжын дестүндүрбейн чораан.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң ол кавыда 150 гектар кукуруза шөлүн бодунуң өөрү он шаа кижи-биле ол хүнзедир суггаргаш, кежээ доозупкан. Суггартынган черге, үш хонук эрткен соонда совхоз кукуруза тарып каан. Суггарыкчылар база бир өске шөлдү суггарып кирипкеннер. Ынчалдыр-ла, олар часкы тарылга доозулгуже чедир ажылдааннар.

Күс. Кертик-оол Көк-Хунаевич өстүрүп алган кукурузазын магадап көрүп, аразынга кылаштаарга боду көстүр байтык, кадап алганы үш метр дурттуг адагажы безин көзүлбес болган. Мындаа чаа совхозтуң бөлүк кукурузачы-комбайнерлери кукурузаны дооза ажаагаш, ажыл-агыйның мал турар кол хонаштары Көк-Тал, Оораш-Хавак бо черлерде силостааннар. Суггаргаш тараан ол кукуруза шөлү кончуг эки дүжүттү бо күзүн берген. Ажыл-агый ол шөлдүң бир гектарындан-на 360 центнер ногаан массаны ажаап алган.

Куулар Кертик-оол чүгле бо чылын эвес, хөй чылдарда суггарыкчы боop ажылдап келген. Кырган адазының тараажы-суггарыкчы ажыл-ишчи үлегери ооң ынак ажылы боop артып калган. Ол төрээн совхозунда суггарыкчылар звенозун баштап турар. Олар ам суггарылга бугазын аштап алгаш, күскү суггарылгаже, оон соонда булукталдырып суггарарынче кириптерлер.

Куулар ЭКЕР-ООЛ.
Чөөн-Хемчик район.

В. И. ЛЕНИН ХООЙЛУ-ДҮРҮМ САГЫЫРЫНЫҢ

В. И. Ленинниң социалистиг хоойлу-дүрүмнү сагыырының дугайында идеялары ооң күрүне дугайында өөредии-биле тудуш харылзаалыг. Күрүне мурнунда салдынып турар парын айтырыгларны шиитпирлээрде хоойлу-дүрүмнү сагыыр чорукту күштелдирери эргежок чугула дээрзин ол айтып чораан.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак хоойлу-дүрүмнү шыңгыы сагыыр дугайында Ленинниң идеяларын удуртулга болдурбушаан, практиктиг ажыл-чорудулгазынга ажыглап турар. СЭКП-ниң Программазында удуртулга аппаратының ажыл-чорудулгазын хүн бүрү хынап, Совет эрге-чагырганың шиитпирлерин болгаш хоойлуларын амыдыралга өй-шаанда боттандырар дээш ажылдакчы бүрүзүнүң харысалгазын күштелдирерин чугулалап айыткан.

Социалистиг хоойлу-дүрүмнү сагыыр талазы-биле ленинчи өөредигниң база бир чугула талазы болза, ооң хоойлу культуразы-биле тудуш харылзаазы болур. Бо айтырыгже В. И. Ленин улуг кичээнгейин салып чораан. Чүге дээрге, социалистиг хоойлу-дүрүмнү сагып, камгалаар ажылга сая-сая ажылчы чон киржип турар. В. И. Ленин хоойлу-дүрүм сагылгазы биле социалистиг демократияның харылзаазын чугаалап тура, хоойлу-дүрүмнү быжыглап, хөгжүдери чүгле бөлүк юристерниң болгаш күрүне аппаратының ажылдакчыларының херээ эвес, харын ажылчы чоннарның боттарының херээ дээрзин айыткан. Ынчангаш совет улус хоойлуларны хүлээп алырынга калбаа-биле киржип, боттарының санал-оналын депутаттар ийикпе, азы парлалга дамчыштыр илередири чаңчыл апарган. Ооң чижээн колхозчуларның үшкү Бүгү-эвилел съездизинге белеткел ажылдарындан көрүп болур. 1969 чылдың сентябрь ортан үезинде байдал ёзугаар алырга, чаа Уставтың төлевилелин бистиң республиканың колхозтарының бригадаларының, фермаларының 143 болгаш колхозчуларның 9 ниити хуралдарынга чугаалашкан. Аңаа 10 муң ажыг колхозчулар киржип, 400 хире кижи санал берген. Чижээ, Чижек Уставты Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчулары чугаалажып турда Опал-оол Моңгуш, Аракчаа Ондар, Досумаа Моңгуш болгаш өскелер-даа санал берген. Олар кооперация дугайында ленинчи планның канчаар боттанып турарын төрээн колхозунуң чижээнге чугаалап, ниитиниң ажыл-агыйын хөгжүдеринге Чижек Уставтың кайы хире эргежок чугулазын демдеглээннер. А Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчулары Чижек Уставка чамдык эдиглер киирерин сүмелээн. Ылаңгыя колхоз баштаар чериниң кежигүннерин 11 эвес, 17 кижи кылдыр доктаадырын, күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдып турар кижилерге кандыг-даа чингелде көргүспезин болгаш күш-ажыл стажын санаарда ажылдаан чылынче кичээнгей салбайн, бүдүрүлгеге киржилгезин өөренип көөрүн сүмелеп саналдаан. Чаа Уставтың төлевилелин чугаалажыры республиканың колхозтарында ам-даа уламчылап турар. Мынчангаш совет улус хоойлу чогаадырынга идепкейлиг, чогаадыкчы ёзу-биле киржип, боттарының үлүг-хуузун киирип турарлар.

Хоойлу-дүрүм сагыырынга ажылчы чон идепкейлиг киришсин дээш оларның хоойлу талазы-биле культуразын бедидер. Өскээр чугаалаарга, ажылчы чон совет хоойлуларның ужур-утказын шын билип ап, ону хүндүлеп көөр болгаш хоойлу хажыдыкчыларын көөр хөөн чок болур ужурлуг. Социалистиг хоойлу культуразының айтырыглары нарын болгаш берге. Чүге дээрге, шаанда дарладып чораан чон каргыс күрүнеге бүзүревес болгаш ону көөр хөөн чок турган. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында В. И. Ленин хоойлу-дүрүмнү шыңгыы сагыырын негеп ооң чүткүлдүг суртаалчызы чораан. Ажылчы чоннуң хоойлу талазы-биле культуразын бедидер дээш демисел — хоойлу-дүрүм сагыырын улам ыңай күштелдирериниң бир аргазы болур. Орта улуг рольду суд, прокуратура болгаш шагдаа органнары ойнаар ужурлуг.

Бистиң республиканың административтиг органнарының ажылдакчылары чон ортузунга чартык чылда безин 1086 лекция, беседаларны кылган. Лекция, беседаларның темазы колдуунда совет хоойлуларының ужур-утказының болгаш ооң күүселдезиниң дугайында болуп турар. Чон ортузунга хоойлу талазы-биле тайылбыр ажылдарын Кызыл хоорайда болгаш Улуг-Хем, Таңды районнарда эки организастаан. Ажылчы чоннуң эрге-ажыын дыңнангыр, шудургу камгалавышаан, ажылчы чон хоойлу талазы-биле бедик культурлуг болзун дээш ак сеткилдиг, кызымаккай ажылдап турар кижилер хөй. Оларның чижээнге Тес-Хем болгаш Өвүр районнарның улус судтарының шииткекчилери эштер Ондар, Даңзы, республика прокурорунуң улуг дузалакчызы Цыганкова болгаш шагдаа ажылдакчылары эштер Курганский Фофанов, Румянцев болгаш өскелерни-даа чугаалап болур.

Хоойлу пропагандазы дыка хөй хевирлерлиг. Бо талазы-биле тайылбыр ажылын чорударда радиону болгаш телевидениени ажыглаары эргежок чугула. Оон аңгыда, лекторияларны организастап, юридика темазынга айтырыг, харыы кежээлерин эрттирер. Ажылчы чоннуң юридиктиг культуразын бедидерде оларның боттарының бот-идепкейин деткип, улусчу дружиналарның болгаш эш-хуузунуң судтарының ажылын сайзыраңгайжыдарын утпас херек. Чижээ, Улуг-Хем районда 37 улусчу дружиналар болгаш 28 эш-хуузунуң судтары ажылдап турар. Оларның ажылын экижидер сорулга-биле СЭКП райкому улусчу дружиналарның командирлериниң болгаш эш-хуузунуң судтарының даргаларының хуралдарын эрттиргилээн. Хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле ак сеткилдиг, шудургу чоруун көргүскен кижилерни өртектиг чүүлдер болгаш хүндүлел бижиктер-биле шаңнап турар. СЭКП Таңды райкому улусчу дружиналарның болгаш эш-хуузунуң судтарының күжүнге даянып алгаш, кем-херек үүлгедир чоруктарга удур демиселге чонну калбаа-биле кииририштирип турар. Колхоз, совхоз төптеринге «Арагалаашкынны болдурбас» деп темалыг ажылчы чоннуң хуралдарын эрттиргилээн. Кем-херек үүлгедир чоруктарга удур демиселди күштелдирер дугайында айтырыгны СЭКП Өвүр райкому партия активиниң хуралынга тургускан. Актив хуралының доктаалын 16 партия организациязының хуралдарынга сайгарып көрген. Көдээ Советтерниң сессияларынга база чугаалашкан. 13 комсомол организацияларында комсомолчу патрульдарны организастап тургускан. Хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээрлерге, арагачыларга удур демиселди күштелдирер талазы-биле культура ажылдакчыларының, эш-хуузунуң судтарының даргаларының 54 кижи киржикчилиг район чөвүлел хуралын эрттирген. Бо чижектиг ажылдар чонну хоойлу негелдезин шыңгыы сагыырынга болгаш кем-херек үүлгедикчилерин көөр хөөн чок чорукка кижизидип турар.

Күрүне аппаратының чедиишкинниг ажылдаарынга шаптык ужураштырып турар чүве бюрократсыг чорук болур. Бюрократсыг чоруктуң читпезин чүгле эргиниң артыышкыны-биле эвес, харын чавыс культура-биле тайылбырлап болур. «Россияның культура талазы-биле четпес хөгжүлдези чүл дээрзин бис эки билир бис, культура чок чорук совет эрге-чагырганы дорамчылап, бюрократсыг чорукту катап тывылдырып турар» деп В. И. Ленин бижээн. Мынчангаш бюрократсыг чорук-биле демисежирде чоннуң хоойлу талазы-биле культуразын бедидери, күрүне аппаратының ажылдакчыларының үлегер-чижээ негеттинер. Социалистиг демократияны улам калбарткан чорук ажылчы

Бо чылын «Тээли» совхозтуң тракторизи Х. Салчак бедик түңнелдерни чедип алган. Чымчак чер аңдарылгазынга шилчидерге бо чылын 563 гектарны ол ажылдап кылган.

ЧУРУКТА: Хүреп Чүлдүмович Салчак.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Хүлээлгезин эки билир

— Бажыңынга олурар эвес, үргүлчү-ле орукта чоруп турар эр-ле болгай, таваржырыңар-даа берге-ле боор — деп, «Улуг-Хая» совхозта чамдык эштер чолаачы Чалгын-оол Кыргысха ужуражыксаан күзеливисти илередиривиске, биске ындыг харыыны бердилер. Шынап-ла, ону ол хүн тыппаан бис. Даартазында эртенгиниң сес шак четкелекте, Көк-Чыраа суурда ооң бажыңынга келдивис. Херим иштинде «ГАЗ-63» маркалыг, сарыг кабиналыг машина тур. Бичии озалдаан болзувусса, киживис база-ла ыңай боор турган чорду, чолаачы эзеңгиге тептинериниң кыры турда, таваржы бергенивис ол.

— Ийе, Арыг-Бажында шаңда тараа сөөртүп турар кижи мен. Ам чоруурум бо — деп, Кыргыс бистиң айтырыывыска харыылады. Ынчалза-даа биче када-даа бол, чугаалажы каптар күзелин илереткеш, ол бисти бажыңынче чалады. Чалгын-оол Кыргыстың бажыңынга кирип кээрге, эмге-секселиг чыгган, арыг-силиг болгаш көрүштүг эт-херекселдер каракты өөртүп келир. Бажыңның шалазын сарыг будук-биле кылайты будаан, ханазын чоокта чаа чугайлааны илдең. Ол бажың суурда эң арыг-силиг бажың дээш чарышка киришкеш, үргүлчү мактадып, шаңнадып келген. Кыргыстың кадайы Раиса уруглар садында ажылдап турар.

...1954 чыл. Ынчан ол чалыы назынныг хып дээн оол турган. Чолаачылар курузунга өөренир дугайында колхоз баштаар черинге билдириишкин киирген. Удаваанда төрээн колхозундан Моңгуш Лапчаа-биле кады тускай мергежил чедип алыры-биле Кызылче хапкан.

— Баштайгы үеде черле ындыг боор чүве болгай, меңээ эрги машина берген — деп, ол ам сактып олурду. Чолаачы бодунуң мергежилин, кызымаан көргүзүп эгелей берген. Күзелин чедип алган оол дүннү орай, хүннү эрте дивейн, колхозчуларга мал чеми чедирип, малчыннарны ыңай-бээр көжүрүп, янзы-бүрү ажылдарны кылып турган.

Кыргыстың амыдыралче күш-ажылчы оруу ынчаар эгелээн. Оон бээр ам 15 чыл эрткен. Ол аразында та чеже муң километр орукту эрткен. Ам өске чаа машинаны алганындан бээр ийи чыл чедип чоруур. Ынчалза-даа машиназы чаа хевээр.

1964 чылда партия кежигүнүнге киргенин кажан-даа ол утпайн чоруур.

Партия билединин тыпсып тура, СЭКП райкомунуң секретары аңаа байыр чедиргеш:

— Сен ам коммунист апарган сен, харыысалга улуг, өскелерге үлегерлиг болур ужурлуг, билдиң бе? — дээн сөстерин ол утпас. Улуг Ленинниң партиязының кежигүнү бедик атты ол ам төлептиг эдилеп чоруур. Эрткен кыжын Саян артындан мал чеми сөөртүр айтырыг тургустунуп келирге, совхозтуң алды шыырак чолаачылары-биле ынаар чораан. Эжиминиң, Сенектиң кадыр-берт оруктуг одарларынга чедир малчыннар көжүрүп, чеже-даа чоруп турган. Кадыр-берт дээш үнээргетпес, кылыр дээнде ыяап-ла кылыр, ажылды бүдүрер кижи дээрзин малчыннар билир.

«Улуг-Хая» совхозтуң Алдыы-Шынаазынга баар болзувусса, ында сараат сигенпер бичии-бичии тейлер-ле. Ону сөөртүрүнге коммунист Кыргыс эң-не кызымак киришкен. Мал чеми сөөртүп турар үеде, ооң машиназын эртен даң бажындан орай дүнеге чедир шынааларга, ховуларга көрүп болур турган. Ам ол Арыг-Бажында арыглаттынган, кургаттынган тарааны складтарже ыңай-бээр сөөртүп турар.

Ол бодунуң мергежилин болгаш билиин бедидерин хүндүлүг хүлээлгези кылдыр санап турар. Ол ам ийиги класстың чолаачызы, бирги класстыг дужаар деп турар, оон аңгыда В. И. Ленинниң намдарын өөренир бөлгүмнүң идепкейлиг дыңнакчызы.

С. ХЕРТЕК.

Делегей бо хүннерде

Словакияның КП ТК-зының пленуму

ПРАГА. (СЭТА). Октябрь 2-де Братиславага Словакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының пленуму ажыттынган деп, ЧТК агентилел дыңнаткан. Пленум ЧКП ТК-ның сентябрь пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр тургустунган сорулгаларны чугаалажып турар. ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, Словакияның КП ТК-зының бирги секретары Ш. Садовский кол илеткелди кылган.

Пленумнуң ажылында ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү Я. Пиллерге баштаткан, ЧКП ТК-ның төлээлери киржип турар.

Делегей чөвүлел хуралынга тураскааткан

ТОКИО. (СЭТА). Токионуң «Токо сионин» парлалга чери делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москвага бо чылдың июньда болган Чөвүлел хуралының материалдарын япон дылга үш томнуг кылдыр чыггаш парлап үндүрүп турар. Материалдарның ийи тому парлаттынып үнген.

Чыындыны «Империализмге удур демиселдиң сорулгалары» деп ниити ат-биле парлап үндүрер. Аңаа Чөвүлел хуралдың киржикчилериниң чугаалары, хуралдың чүүлдүг деп санаан медеглелдери, угуулгалары шупту кирер.

Баштайгы ийи томда Чөвүлел хуралдың ажыттынганының дугайында дыңнадыглар, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң байыр чедирген чугаазы, аңгы-аңгы чурттарның төлээлекчилериниң чугаалары парлаттынган.

Тель-Авивтиң үүлгедиглери

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Израильдиң премьер-министри Г. Меир ам АКШ-та аалдап чоруп турар. Чооку Чөөн чүк демиселинге бодунуң туружун өскертиринче Израильди Каттышкан Штаттар албадавас ийин деп, президент Р. Никсонуң бадыткалдыг сөзүн алдым деп, Г. Меир сентябрь 2-де Лос-Анджелоска медеглел кылган. Бисти «хензиг-даа аткаарлап бериңер» деп дилег кылыр шииги АКШ-та черле чок деп, Г. Меир чугаалаан.

Меир Израильге катап америк чепсек берген турарын чедип алыр дээш АКШ-ка барган Меир АКШ-ка суртаал тарадыр аян-чорук кылырынга бодунуң ол чуртта аалдап чоруп турарын база ажыглаар. Тель-Авивке дузаламчы көргүзерин улгаттырарынче израильзирек бөлүктерни Меир ол аян-чоруунуң үезинде кыйгырар.

Меир Лос-Анджелоска келирге, Мурнуу-Калифорния университединде өөренип турар араб студентилер удурланыышкын илергейлээр чыскаал кылып, ону уткаан. Нью-Йоркта «Араб информация төвү» Меирниң дүржок олчалаашкын кылырын чедип ап турарынга удурланып үнген. «Нью-Йорк таймс» солунга ооң үндүрген медеглелинде «Фантомнар» тайбыңны чедип алырынга дуза болбас» дээн.

А. А. Громыконуң медеглели

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Канадага албан ёзузу-биле аалдаашкын кылып баар дээш Каттышкан Штаттардан чоруптарда, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко парлалгага үндүрер кылдыр Нью-Йорктуң Кеннеди аттыг аэропортунга мындыг медеглел кылган:

«Бистиң Нью-Йоркка турган болгаш КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXIV сессиязының ажылынга киржип келген үевисте улустарның ачылыг күзел-бодалы тайбыңны камгалаары биле быжыглаары болур деп чүвеге бистиң бүзүреливис улам быжыккан. Совет чазактың даасканын ёзугаар ССРЭ-ниң төлээлериниң киирген «Делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар дугайында» санал база бактериологтуг болгаш химиктиг чепсекти хоруур дугайында айтырыгның талазы-биле социалистиг чурттарның каттышкан саналы быжыг тайбың дээш, КНО-ну улам чогумчалыг болдурары дээш демиселге киирген чугула үлүг-хуу болган.

Ол саналдарны чүгле КНО-нуң албан черлери эвес, харын оон ыракта девискээрлерниң чону база билген. Оларны хүлээп алыры КНО-нуң делегейге тайбыңны хандырар ажыл-чорудулгазын улам чогумчалыг болдурарынга дөгүм болур ийик. Тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырар талазы-биле эргежок чугула хемчеглер алыр дугайында чугаа-соот болуп турда, Совет Эвилелиниң талазындан дадагалзаадаа турбас, моон мурнунда-даа черле ындыг турган болгай деп чүвени демдеглексээрдир мен.

Нью-Йорк хоорайның чурттакчыларынга болгаш бүгү америк улуска эң эки күзелдерни илергейлеп, чугаамны доозарын чөпшээреп көрүңер».

А. А. Громыко Канадада

ОТТАВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко чедип алдынган дугуржулга ёзугаар октябрь 1-де Канадага албан ёзузу-биле аалдаашкын кылып келген. Аэропортка А. А. Громыко мындыг медеглел кылган:

«Канадага албан ёзузу-биле аалдап келдивис. Чуртувуска келиңер деп, Силерниң чалаалыңарга база бисти чалбыыштыг өөрүп уткуп турарыңарга өөрүп четтиргенивисти Канадaның черинге келгенивистиң эң эгезинде-ле илергейлээринге бо таварылганы ажыглап көрейн. Бисти мынчалдыр уткуп турарыңарны канада улустуң совет улуска найыралдыг сагыш-сеткилиниң илерели кылдыр көрүп тур бис.

Дөмей мөзүлүг айтырыгларга үргүлчү таваржып турар болгаш кожа-хелбээ бистерниң ийи чуртувус амгы үеде делегей байдалын экижидеринге эвээш эвес чүүлдерни кылып шыдаар деп бүзүрелдиг бис. Бистиң ол бүзүреливис үндезинниг деп чүвениң тодаргай база бир барымдаазы делегейниң ийиги дайынының чылдарында ниити дайзын — гитлержи Германияга удур бистиң улустарывыстың каттышкан демисели болур.

Бистиң маңаа аалдаашкын кылып турарывыс болгаш Канаданың күрүне ажылдакчылары-биле чугаалажырывыс ужур-дузалыг, ынчангаш Совет Эвилели биле Канаданың аразында харылзааларны улам хөгжүдеринге дуза чедирер деп идегеп тур бис. Ол харылзааларны чугула ужур-дузалыг деп үнелеп турар бис.

Канаданың улузунга болгаш ооң найысылалының чурттакчыларынга эң эки күзелдеривисти илергейлеп, чугаамны доозарын чөпшээреп көрүңер».

ТУРАСКААЛДЫГ ХҮНГЕ УТКУШТУР

★ ПРАГА. (СЭТА). В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга алдар кылдыр Чехословакияда чечен чогаал конкурузу чарлаттынган. Конкурстуң ады — «Ленин болгаш тайбың». Конкурстуң жюри кежигүнү, «Социализм чырыы» деп журналдың редакторунуң оралакчызы М. Балашова СЭТА-ның корреспондентизинге ук конкурстуң кол идеязын, аңаа киржиринiң негелделерин чугаалап берген.

Бис бодаарывыска, делегейниң дээпшилгелиг бүгү күштери чаа дайын болу бээриниң айыылынга удур демисежип турар үеде, бөгүн «Ленин болгаш тайбың» тема үениң байдалынга онза чугула ужур-дузалыг. Тайбыңче болгаш аас-кежикче орукту кижи төрелгетенге ажыдып берген, пролетар революциязының баштыңчызы, бодунуң тургустунган эң баштайгы хүнүнде-ле тайбың политиказын чарлаан, ажылчын, тараачыннарның делегейде эң баштайгы күрүнезиниң тургузукчузу, удуртукчузу, өндүр улуг гуманист Ленинниң овур-хевирин илергейлеп көргүзер чаа-чаа чечен чогаалдарның тургустунарынга дузалап турар бис.

Владимир Ильич Ленинниң ажылдары бистиң чуртувуска хөй катап, улуг тиражтыг кылдыр парлаттынып үнген, Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга уткуштур ооң чогаалдарын хөй томнуг кылдыр парлап үндүреринге белеткеп турар бис деп, М. Балашова чугаалаан.

☆ МОНТЕВИДЕО. (СЭТА). Пролетар революциязының шылгараңгай удуртукчузунуң тураскаалын делегейниң улустары хүндүткеп турар деп, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга тураскааткан чүүлүнге «Популар» солун бижээн.

Улустуң аас-кежии дээш делегейниң бүгү булуңнарында демиселчи революсчуларга Ленинниң овур-хевири эң үнелиг болгаш чоок. Ленинниң идеялары империализмге удур демиселче улустарны сорук киирип турар деп, ук чүүлде чугаалаан.

☆ КАТМАНДУ. (СЭТА). В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунуң байырлалынга белеткелдиң программазын ёзугаар Непал-совет культура эвилели «Ленин чечен чогаал болгаш уран чүүл дугайында» темалыг лекция организастаан. Лекцияны дыңнаарынга национал Панчаяттың хөй-хөй депутаттары, сураглыг чогаалчылар биле уран чүүл ажылдакчылары киришкен. Кежээниң түңнели кылдыр дыңнакчыларга Ленин дугайында кино көргүскен.

Катмандудан ырак эвесте университет хоорайжыгажы — Киртипурга ол черниң Непал-совет найырал библиотеказы Ленинниң юбилейинге тураскааткан кежээ эрттирген.

«ХОСТУГ ОРАННЫҢ» ЧОГУМ БОДУ

ӨРТЕКТЕР УЛГАТКАН

Чем продуктуларын садып ап, бажың хөлезинин төлеп, коммуналдыг ачы-дуза шүүделдерин төлеп тура, акша үнежокталганын болгаш шериг чарыгдалдарының улгатканын американнар хүннүң-не тодаргай көрүп турар.

Чурттаар бажың хөлезини ортумак америк өг-бүлениң тывар олча-ажылының барык үштүң бирги кезии болуп келген. Августа ол төлевир сөөлгү 13 чыл дургузунда тулган улуг хемчээлдиг болурунга четкен. Эргежок чугула эт-бараан өртектери эрткен чылдың августаазындан 4,8 хуу улгаткан.

Ортумак хемчээлдиг олча-ажык тып турар американның чурттаары улам бергедеп турар. Чагырга черлериниң чарлаан түңнелдеринде ядыыларның саны 30 миллион чедип турар болганда, оларның дугайында чугаалаар чүве-даа тывылбас.

БИЧЕ ШЫДАЛДЫГ ТАРААЧЫННАРНЫҢ КҮСЕЛИ-БИЛЕ

АКШ-тың чазаа «фермер ажыл-агыйларның адааннажыр аргалыын улгаттырарывыс ол» деп сылдагылаашкын кылгаш, улуг-улуг фермаларны күштелдирип, биче шыдалдыг бүдүрүкчү ишчилерни ядарадып эгелээн. Төлээлекчилер палатазының комиссиязының хуралынга АКШ-тың чер ажылының министри Клиффорд Хардиннин көдээ ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле чугаазының утказы ындыг болган.

Ыракта-ла четче эвес кылдыр чижеглей санаан түңнелдерни ёзугаар алырга безин ол чаа программаны боттандырарга, эвээш орулгалыг 400 муң хире фермер ажыл-агыйлар ядараар.

РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО КАЗАНАКТАРЫ

Рио-де-Жанейро штаттың чазаанын социал айтырыглар секретариадының чарлаан түңнелдерин ёзугаар алырга, Рио-де-Жанейронуң 4,5 миллион чонунуң 900 муң хире кижизи түреңги казанактарда чурттап турар.

Чагырга черлери казанактар айтырыын шииттирлээр оралдажыышкынны хөй чылдар дургузунда кылып келзе-даа, ооң чедиишкин чогу картон казанактарның болгаш оларның чурттакчылар санының улам көвүдеп турарындан тодаргай көзүлген.

(СЭТА).

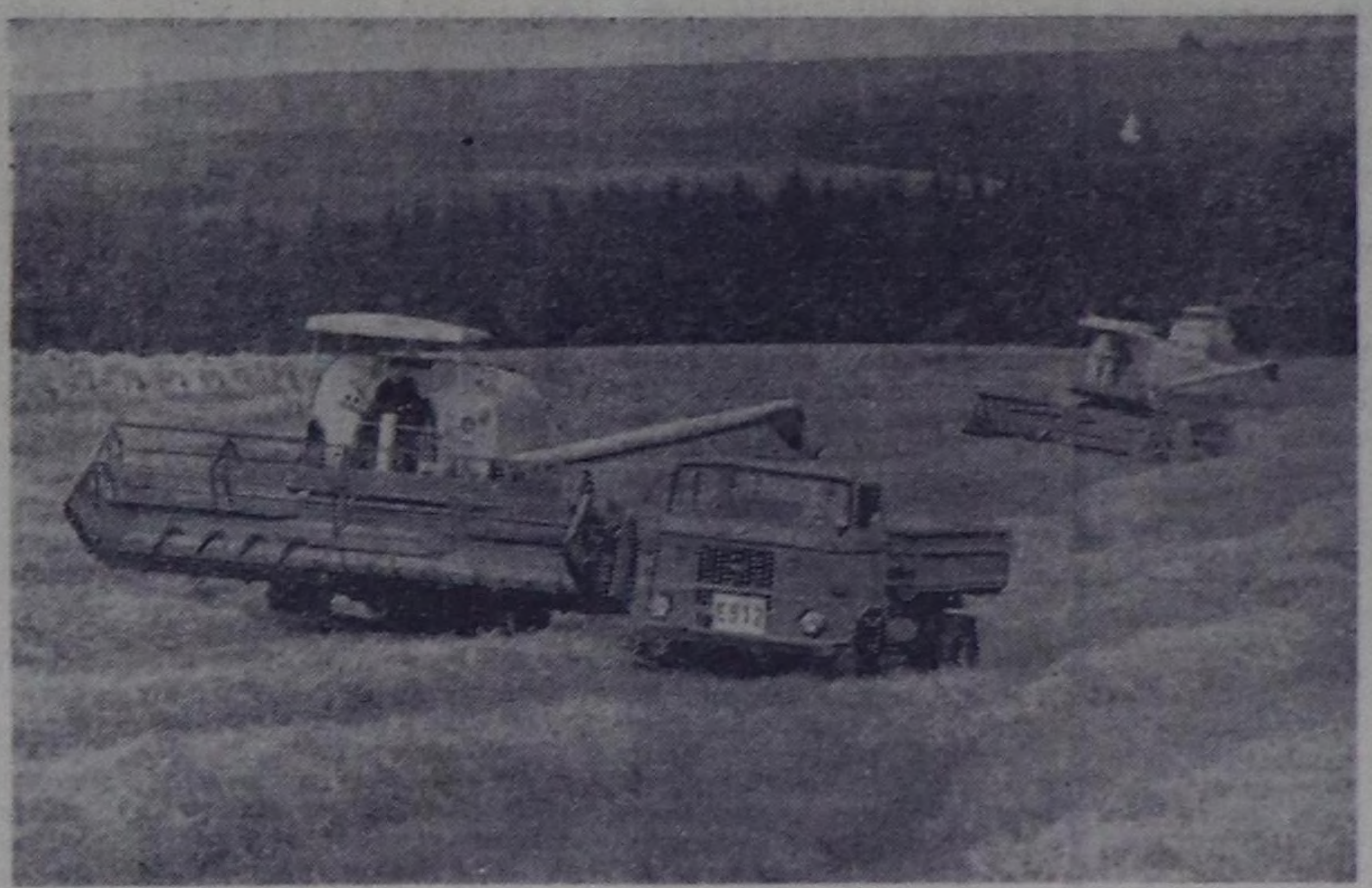

Герман Демократтыг Республиканың көдээ ажыл-агый кооперативтериниң ховуларынга бо чылын дүжүт ажаап алыр чаа техника — «Е-512» тараа комбайны кестүп келген. Машинаның механизми аажок бүдүнгүр кылдыр ажылдаар, чаа хевирлиг болгаш башкартынгыр.

ЧУРУКТА: Карл-Маркс-Штадт округтуң Отто Гротеволь аттыг көдээ ажыл-агый кооперативинде чаа «Е-512» комбайннар-биле дүжүт ажаап ап турары.

В. КОШЕВОЙНУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СОВЕТ КӨРГҮЗҮГ ЧҮҮЛДЕРИНГЕ ШАҢНАЛ

БЕРЛИН. (СЭТА). Чимис болгаш ногаа өстүрер ажылдың Эрфрутта эртип турар «ИГА-69» делгелгезинге Совет Эвилелиниң көргүзүг чүүлдери дээди үнелелди алган. Ол талазы-биле бүдүрүлге хөгжүлдезиниң деңнелин тодаргай көргүзүп турар совет көргүзүглерге күрүне шаңналын тывыскан.

Аалдааш келген

Бистиң республиканың эң-не ырак районнарының бирээзи Мөңгүн-Тайгага республиканың хөгжүм-шии театрының артистери барбаандан бээр 7 чыл чеде берген. Сөөлгү үеде районнуң ажыл-ишчилериниң дилээн ёзугаар республиканың хөгжүм-шии театрының артистери чеде бээрге, районнуң удуртукчулары оларны Чеди-Тейлерге уткуп алган.

Районнуң арыг-силиг, чылыг, чырык Культура бажыңынга турумчуп алган артистер сентябрь 13-тен эгелеп көргүзүглерин эгелей берген. Чүгле Мугур-Аксынга 4 катап концерт көргүскен болгаш драматург Виктор Көк-оолдуң «Хайыран-бот» деп шиизин беш удаа ойнаан. Көргүзүг болган санында-ла Культура бажыңын көрүкчүлер шыгырт долуп, артистерниң бараалгатканы шиилерин, концерттерин изиг-биле адыш часкап хүлээп ап турган. «Малчын» колхозтуң баштаар чери болгаш СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң ажылдакчылары ырак-узакта чурттап турар ажыл-ишчилерин артистерниң оюн көргүзүглеринге мөөнеп эккеп-ле турган. Бо эрткен 5 хонукту Мугур-Аксы байырлал шинчилиг эрттирген. Ырак Мөңгүн-Тайга туржук, республиканың улуг-улуг төп районнарының чаңгыс-ла Культура бажыңынга артистер турумчуп алгаш, 5 хонуп, 9 удаа шии, концерт көргүзүп көрбээн. Моон ап көөрге, Мөңгүн-Тайганың ажыл-ишчилери болгаш албан-хаакчылары боттарының театрынга, уран чүүлүнге ханы ынакшылдыын маңаа бадыткаан.

Ынчангаш чоннуң ол хире сонуургалын, үнелелин хүндүткеп көргеш, чыл бүрүде-ле ода-ла бир катап Мөңгүн-Тайга районну эргип каап турарын хөгжүм-шии театрының артистеринге, дирекция черинге сүмелеп кагза артык эвес ышкаш.

Райкүүскомнуң даргазы эш Эрес-оол артистерни чиик машиналарга олурткаш, эдертип алгаш, кадыр-кашпалдар ажылдыр «Мөген-Бүрен» колхозка аппаргаш, ооң чурттакчы чонунга шии, концертти көргүзерин организастаан. Мөген-Бүрен клувунга көрүкчүлер 2 катап шыгырт долдур олурупкаш, шиини-даа, концертти-даа улуг сонуургал-биле көрүп магадаан.

Бо районга 5 хонукта 11 катап болган көргүзүглерни 2500 кижи көрген. Хүндүскү хостуг шактарда Бүгү-российяның театрлар ниитилелиниң Тыва салбырының даргазы Максим Мунзук Мугур-Аксы ортумак школазының 7, 8, 9, 10 класстарының өөреникчилери-биле болгаш районда боттывынгыр уран чүүл коллективтериниң удуртукчулары-биле артистерниң арга-дуржулга солчур ужуражыышкыннарын 5 удаа организастаан. Районнуң Культура килдизиниң удуртукчулары Хомушку Маңмаш, И. Барынмаа үргүлчү артистерниң аразынга кээп, сонуургааны орус, тыва, моол ырларны өөренип ап турган. Хөй удаа могаг-шылаг чокка чоңга бараан болуп, эки ойнап бергени дээш, СЭКП райкомунуң секретары О. Шагдыр-оол сөөлгү шиинин төнчүзүнде улуг өөрүп четтиргенин илеретпишаан, көрүкчүлерниң өмүнээзинден артистерниң холдарын дыңзыг тудуп, байыр чедирип, чаа-чаа чедиишкиннерни күзээн.

А. ЛАПТАҢ.

БОЛГАШ ХООЙЛУ КУЛЬТУРАЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

чоннуң хоойлу талазы-биле билиин бедидиринге, культуразы өзеринге дузалаан. Борта хамааржыр чугула ажылдарны чер-чер Советтериниң хоойлу болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле доктаамал комиссиялары чорудуп турар. Амгы үеде республиканың район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтеринде хоойлу-дүрүм сагылгазының болгаш корум-чурум камгалалының талазы-биле 42 доктаамал комиссия ажылдап турар. Оларда 171 депутаттар болгаш 57 актив хаара туттунган. Тус черге хоойлу-дүрүм сагылгазын болгаш корум-чурумну быжыглаар талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының Таңды, Эрзин, Каа-Хем болгаш Улуг-Хем район Советтериниң доктаамал комиссиялары эки ажылдап турарлар. Ооң-биле чергелештир Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Бии-Хем чижектиг чамдык район Советтериниң хоойлу-дүрүм сагылгазының талазы-биле доктаамал комиссиялары багай ажылдап, харын-даа чамдык депутаттар комиссияларның эрге-хүлээлгелерин безин билбес болгулаар. Социалистиг хоойлуну сагыыр болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле чер-чер Советтериниң доктаамал комиссиялары ажылчы чоннуң хоойлу талазы-биле культуразын бедидип, кем-херек үүлгедир чоруктарны болдурбас дээш, ыйыышкын манавайн доктаамал ажылдаар ужурлуг.

Хоойлу-дүрүмнү сагыырын күштелдирер дээш Коммунистиг партия сөөлгү чылдарның иштинде улуг ажылдарны кылып чоруткан. Прокурор хайгааралының ленинчи принциптерин катап тургузуп, иштики херектер органнарының ажылын өскерткен. Боттандырган хемчеглер социалистиг хоойлу-дүрүмнү сагыырын күштелдирген, ниитилел амыдыралынга ооң ролюн бедиткен. Ынчалза-даа хоойлу-дүрүмнү үрей бээр чоруктар ам-даа бар. Чижек кылдыр мындыг таварылганы көрүп болур. Улуг-Хем районда 586 дугаарлыг көжүп чоруур механизастаттынган колоннаның начальниги турган Малышев кылдынган ажылдың хемчээлин өстүрүп тургаш, 100 муң ажыг рубльдиң мегэ медээзин берген. Ол чүгле хоойлу негелделерин хажыткан эвес, харын ниитилелге айыылдыг кеземче херээн үүлгеткен. Эң ылаңгыя ажылчы чоннуң эрге-ажыын кичээнгейге ап, тооп көрбес ийикпе, азы ёзу барымдаалаар чоруктар дыка хоралыг. Эргиниң шак ындыг артыышкыннары белен чидэ бербес, орта удур демиселди күштелдирерин Ленин негеп чораан.

Ажылчы чоннарның хомудал, билдириишкиннеринге болгаш чагааларынга дыңнангыр болуп, күрүне аппаратының ажылын экижидерин СЭКП-ниң Программазында онзалап айыткан. Бо айтырыгга Ленин улуг кичээнгейни салып, ажылчы чоннуң негелде хомудалдарынга чүгле дыңнангыр болур эвес, харын хомудалдарны канчаар көргенин чон билген турар кылдыр ажылды ынчаар чорудар деп айыткан. Хамаатыларның дүрүм ёзугаар эрге-ажыктарынга, негелде хомудалдарынга дыңнангыр чорук албан-дужаалдыг кижилерниң хоойлу талазы-биле бедик культурлуун көргүзүп турар.

Ленинчи идеяларны Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдуруп турар. «Ажылчы чонну хүлээп алырын организастаар болгаш оларның чагааларын көөр ажылды экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның 1967 чылдың августа хүлээп алган доктаалында ажылчы чоннуң негелде хомудалдарын болгаш чагааларын көөрде ленинчи принциптерни сагыырын онзалап айыткан. Ол дугайын хамаатыларның негелде хомудалдарын болгаш саналдарын көөр чурумунуң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун 1968 чылдың апрель 12-де хүлээп алган Чарлыында база чугаалап турар. Ук Чарлык административтиг харыысалганы доктааткан. Бир эвес албан-дужаалдыг кижи бодунуң буруузу-биле хамаатыларның дүрүм ёзугаар эргелеринге болгаш күрүнениң азы хөй-ниитиниң эрге-ажыктарынга айыылдыг хора чедирип каар болза, ол кеземче харыысалгазынга онаажыр. Ол дээрге бюрократсыг чоруу-биле Совет эрге-чагырганың эрге-ажыынга айыылдыг хора чедирип турар буруулуг кижилерге шыңгыы хемчегни онаар деп ленинчи негелдениң илерээшкини-дир. Документилерде айыттынган чүүлдер социалистиг хоойлу культуразының деңнелин бедидеринге улуг ужур-дузалыг болган.

Хоойлу культуразының өзүлдези — күрүне болгаш ажыл-агый органнарының эки ажылдаарынга дузалап турар. Ынчангаш хоойлу-дүрүмнү кым-на хажыдар болдур, ол буруу шаптырар. Албан-дужаалдыг кижилер хоойлуну үрей бээр чорук, оларның хоойлуну билбес ийикпе, азы ону хүндүлевези оларның чавыс культурлуун херечилеп турар. Чамдыкта албан-дужаалдыг кижи хоойлунуң негелдезин билир тургаш-ла ону хажыдып турар. Чижээ, профэвилелдериниң фабрика, завод, чер-чер комитеттериниң эргелериниң дугайында дүрүмнүң 10 чүүлүн болганчок хажыда бергилээр таварылгалар бар.

Ажылдан шын эвес үндүргени дээш Тыва АССР-ниң судтары чартык чылда 33 херекти көрген. Негекчилерниң хөй кезииниң дилээн хандырып, ажылдап турган черлеринге катап кииргилээн. Ажылчын кижини профэвилелдиң тус чер комитединиң чөпшээрели чокка ажылдан үндүрүп болбазын бүдүрүлге, албан черлериниң удуртукчулары канчап билбес боор. Ол бүгү чамдык албан-дужаалдыг кижилерниң онаашкан ажылынга харыысалга чок, ёзу барымдаалаар байдалын херечилеп турар.

Чоннуң чаагай чоруу болгаш социализмни быжыглаары дээш, ниитилелде кижи бүрүзү бодунуң харыысалгазын бистиң ниити херээвис деп шын билири, социалистиг Төрээн чуртунуң мурнунга бодунуң хамааты хүлээлгезин утпазы улуг ужур-дузалыг. Ниитилелде кижи бүрүзү ниитилел мурнунга хүлээлге чок болза, хосталга турбас. Ынчангаш В. И. Ленин «Ниитилелге чурттап тургаш, ниитилелден хостуг болуп болбас» деп айыткан. Социалистиг хоойлу культуразынга кижизидилге сөөлүнде барып эрге-шөлээниң нормалары хөй-ниитиниң нормаларынче шилчий бээринге дузалаар. Ону чедип алырда совет кижилерниң материалдыг чаагай чорууң, ниити культуразын бедидип, коммунистиг кижизидилгени күштелдирер, хоойлуну албадал чокка күүседир чаңчылды чедип алырынга база-ла кижизидилге херек. Ниитилел хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазынга бис күрүне албадалын чок кылып шыдавас бис. Эрге-шөлээниң нормаларын сагыырын албадап шыдаар аппарат чокка, хоойлу чүү-даа эвес деп, В. И. Ленинниң айтыышкыны ам-даа күштүг хевээр. Хоойлу-дүрүмнү сагыырынче хүн бүрү сагыш салбышаан, коммунизмниң ёзузунга чонну кижизидип, демократияны калбартып тургаш, чурттталганың нарын эвес негелделери кижи бүрүзүнүң чаңчылы апаарын чедип алыр бис.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак коммунистиг кижизидилгени Ленинниң айтыышкынын ёзугаар чорудуп турар. Миллион-миллион ажылчы чоннарны хоойлу чогаадырынга, хоойлу күүселдезин хайгааразынга киириштирип турар чорук корум-чурумну быжыглаарынга дузалап турар. Хоойлу дугайында ленинчи өөредигни улам хөгжүтпүшаан, СЭКП-ниң Программазында «Хоойлу-дүрүмнү сагыыры кижи бүрүзүнүң иштики негелдези болгаш бүгү чоннуң чаңчылы апаар, хөй-ниитиниң бүзүреп көргени коммунистиг ниити чурттталганың чаңгыс аай дүрүмү тургустунар» деп айыткан.

В. ДОРУН-ООЛ,

СЭКП Тыва обкомунуң административтиг органнар килдизиниң эргелекчизи.

Чоннуң кадыын камгалаар чаагай херекке хөй чылдарда ажылдап, коллектив кежигүннериниң хүндүткелин чаалап алган кижилер Ырбаның участок эмнелгезинде хөй. Оларга эмчи сестразы Анна Дмитриевна Дьяченко, фельдшер-акушер А. Крылова олар хамааржыр. Аныяк кыс Светлана Федюнинаның ак сеткилдиг ажылдап турарын ырбанчылар база мактаарлар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) А. Дьяченко, А. Крылова болгаш С. Федюнина олар.

А. АИРНИН фотозу.

Критика болгаш библиография

УЛАНЧЫЛЫГ ЫНАКШЫЛ

Хоочун журналист Доңгак Бегзиниң «Өңнүктер дугайында тоожузу» чырыкче үнгеш, номчукчулар холунга киргенинден бээр бүдүн чартык чыл чедип чоруур. Ук тоожуга хамаарыштыр номчулга конференцияларын чер-черге болгулап, чогаал эки үнелелди ап келгенин солуннар дамчыштыр билир бис. Тыва чогаалда кескү черни ээлеп, чугаалажырынга төлептиг болуп турар бо чогаалдың дугайында тускай сайгарылга бижиттинмээнинге тептингеш, сайгарарын оралдажыйн.

Үжен чылдарның бирги чартыы. Тывага бижик билбес чорукту узуткаар дээш, ёзулуг-ла культура революциязы кидин турган үе. Чогум-на ол чылын, чайның бир кааң аяс хүнүнде, Таңды-Уулада улуг чайлагга Тывада ССРЭ хамаатыларының өмүнээзинден келген, тыва хелемечилиг орус үш эмчиниң чедип келгени-биле холбаштыр, бижик бөлгүмүнүң бичии башкызы Дембектиң амыдыралынга чаа орук—келир үеже чүткүл-күзелдиң, эртем-билигниң кедизинче ханылаар сорулганың оруу ажыттынар. Эмчилерниң аразынга Дембектиң үе-чергези Надя—Идегелдиң чорааны чогаалдың кол дүлгүүрү болуп турар. Быжар-думаага удур тарыышкын дооступ турда, Дембек Надяга тарыдып алыр. Бо чорук ийи чалыыларның бот-боттарынга сеткил-сагыштарынга частып келир чечектерниң эге үрезининиң тыптып келиринге идигни берген баштайгы отчугаш болган. Ооң бадыткалы кылдыр тоожунуң мындыг одуругларын номчуптаалы: «Даартазында хүн, даң бажында, эмчилер майгыныныӊ чанынга чааскаан бес казып чор мен. Аңаа сылдаглап алгаш, бичии эмчи чанымга келзе, шөлээн ужуражыр, санның үлелгезинге даап кылган каш бодалгаларымны хынаттырар бодап алганым ол...»

Оолдуң күзээни ышкаш, кыс-даа чедип келген.

«... Дем-не казып алганым дизиглиг бестеримни белекке бээримге, бир-ле орус сөс адааш, мойнунга кедирип алгаш, каттыргылап, «чивчи чараш» дигиледи. Ийилээн, эмгележип турган, база бир дизиг бести казып алдывыс».

Чугаа шуудай бергенде Дембек Надяга тураскаадып бижип алганы ырызын көргүзер:

«Чараш кыстың Надяның
Чазык, сергээн кандыг-ла дээр!
Чанынайга кады чорупт,
Сарыым сен дээр салым болза!
Эргим кыстың Надяның
Эрес, хөглүүн кандыг-ла дээр!
Эгүүр шагда кады чорупт,
Эжим сен дээр салым болза!»

Бо одуругларда уругга аныяк Дембектиң бирги ынакшылының баштайгы чалбыраашкыны сиңнигип, чүгле хүнүн эвес, «эгүүр шагда» кады чорупт, амыдыралдың узун оруун эртсе дээн арыг, чаагай сеткили илереттинген.

Идегелче шаптараазынныг орук изеттинип, аныяк оолдуң келир үеде кылыр, чоңга чырыткылыг херээниң аткан даң дег хаяаланып келгени ол.

Эмчилер чоруптарга, оларны бичии дөгүдүп чорааш, хап чанып орган Дембектиң бодап чоруур бодалдары сагыштан ыравас.

«... Өске сөөктүг кыс бо кижиниң сеткилинге база ынчаар таарыжыр боор чүве-дир аа? Бо уругдан өске кымны мынчаар чарашсынып көрген мен? Чок, чок. Сени мооң соонда оода чаңгыс-ла катап көрүп алзымза» деп бодап, аалымче дыка-ла өөрүшкүлүг, бичии эмчи кыска бижип берген кожамыгымны катап-катап ырлавышаан, хап ор мен...» Ынакшыл — язы-сөөк-даа ылгавас, чалбыыштанып кыпкан соонда үер, соок-даа өжүрүп шыдавас, сеткил-чүрек, мага-бот-биле кады калыр, ындыг күштүг, ындыг нарын, ындыг уян, ындыг дошкун дүлгээзин күш ол. Аңаа «дузааттаткан» чалыы оол, кыстың келир үе дээш демисели кандыг углавышкынныг шилип алырыл, оларның (кыдыра-даа бол) баштайгы таныжылгазы уттундурбас кандыг тураскаалдыг хүннерни арттырып каарын чоорту чугаалажы бээр бис.

Дембек деп кымыл?

Маадырның бодунуу-биле алырга, «Тайбыңның ажы-төлүнүң эң-не ылбай багайы. Хамык уругларның шаары болган амытан». Ынчалза-даа ада-иези хойтпаан тиккеш, ийилээн арагазын ижип, чугаа-сооду үнүп келгенде оглун хөлүн эртпир эргеледир чаңчылдыглар: «...Эрлик оранының кыдыындан арай деп эгидип берген чүвемге чам-даа дээспес мен. Ямбылыг өскей аан, Тайбың». Бо—авазының сөзү.

Адазы олургаш, мынча дээр: ...«Чассыгбайымны, Дембекейимни өзе-даа бээрге, өөвүстен үндүрбес бис, кадай. Өлгеш дирилген хээкүйнү ямбылыг өстүрбейн канчаар». Ийе, Дембек дөрт харлыында билдинмес аарыгдан аарааш, бичии-ле болза өлүп кал часкан. Одучу апак чүзүн-баазын оът-сиген дазылы-биле, моол лама таңгыт эмнер-биле эмнеп турган, чоорту экиртип каан чүве-дир.

Ол үениң байдалы-биле алырга, Дембектиң ада-иези оглун экиртип алыр дээш өске чүнү кылыр турган деп? Эмчиниң сураа дыңналыр, ооң кадында эргиниң артыышкыны узуткаттынмаан үеде. Тыва чоннуң эрги амыдыралының бир демдээ моон көстүп келир-дир...

Тыва бижик тывылгаш, бир чыл безин четпейн чорда, харын тозунга карандаш-биле баштай ужук хевири, оон соонда сөстер бижип өөренип берген Дембек сумузунга чүгээр-ле дээн бижик-билиглиг аныяк кижилерниң бирээзи болу берген.

Ном номчуурунга аажок хандыккан оол ол үеде хиреша-биле үнүп турган номнарның дөгерезин номчаан. «Бапикы Ленин», «Шаандагы болгаш амгы Тыва» деп номнар ооң чаш медерелинге ханы истерни арттырып, политикаже ону хандыткан.

«Хамык уругларның шаары, чөгенчигбей» дээр чемелер чидип, харын «бижээчи оглувус» дижир ада-иениң макталын Дембек дыңнап эгелээн. Эрги билиишкиннерниң чаа күзел-сорукка, эртем-билигниң күжүнге дүжүп берип эгелээниниң тодаргай херечизи моон илдең.

Дембек болгаш ооң өңнүү Солаан-оол ышкаштарның улуг амыдыралче базып кирериниң, ёзулуг школага өөренип кирер аас-кежиктиг хүнүнге чедир санныг хонуктар артып калган.

Эрги чаңчыл ёзугаар Дембек бир харлыында-ла келир үеде кады чурттаар кижизин кудаладып алган турган. Оозу-биле он дөрт харлыынга чедир кады өссе-даа, душтуувуну ада-иези Таңды Өвүрүнче коже берген оолдуң өөренип чоруурунга идиг болган. Кудаларынче аваның Дембекке бижиткеш, чоруткан чагаазында мындыг одуруглар бар: «...Дембек өг-бүле ажылынга хуу-салым чок оол-дур: эртем-бижикке сундулуг, боду бодун баш мииниш. Кызылче сургуулдап чоруур деп барды. Шыныы сөглээрден башка канчаар: Мижидинерни ажыл-хожул билир, кежээ оолдуг улус ары Өвүрден кудалап чедип кээр ийнен». Моон база-ла чаа амыдыралдың тиилелгезиниң ниниң мээ-медерелинге чедип турарының, эрги ёзу-чурумнуң дазылынче халдаашкынның демдээ көстүр.

Тоожуда кол көдүртүнүп турар айтырыгларның бирээзи алызы барып боттаны бээр. Күзелдер — ССРЭ-ниң чону-биле каттыжып алгаш, чаңгыс улуг өг-бүлеге эп-найыралдыг чурттап, социализмни тургузары болуп турар. Мону автор Ужарлыгже чорупт орган Дембек биле Надяның (бирээзи башкы, бирээзи эмчи) чугаалажып чорааны болгаш Сергелешмейниң айтырыгларын (башкыга салып чораан) дамчыштыр шыны-биле чурупт көргүскен.

Чогаалдың дыңзыгыышкынны Дембек биле Надяның Ужарлыга келгени база Дембектиң чажында кудалаткан душтуу Мижиттиң эмнелге черинде ажылдап турары-биле эгелээр. Маадырларның чогум-на мөзү-шынары мында көстүп, илерээн. Дембектиң амыдыралынга согуушкун Мижиттиң шүлүктеп доосткан чагаазы болур. Ол чагаадан одуруглар мындыг:

«Сөзүң манааш, түрей бердим.
Сөөскеп дег кадар четтим.
Сөглеп көрем, ынак сен бе?
Чөгенмейин манап чор мен».

Надяның келирин манап чыткан Дембек эжик соктаарга, оттуп келир. Надяның чалалгада барганын билир бис. Оолдуң чүрээ четтикпейн ооң келирин манап турган. Ынчалза-даа, эттинмес алдагдал караңгы өрээлге ынчаан болур...

Өске кижиден иштиг хиреанинде, оозун чажырып, арга херегээн оптуг кыстың «дузаанга» туттунган эр Мижитти кадай кылдыр алыр ужурга таваржыр...

А чогум ынакшааны кыс Надежда удавайн ол суурдан чорупт баар. Бо таварылгалар чалыы Дембекке согуг болбас арга чок.

Чоннуң чаа амыдырал дээш демиселиниң күжүн «Хөглүг аныяктар», «Ужарлыгта болган байырлал» деп эгелерде шынныы-биле автор чурупт, көргүзүп шыдаан.

Эренмаа биле Солаан-оолдуң бурунгаар, эртем-билигже чүткүлү болгаш оларның шынчы ынакшылы чогаалдың аныяктарга кижизидикчи ролюн улам көдүрүп турар. Эренмаа дээрге, Туран школазының 6 дугаар клазын доосткан, ол үениниң-биле алырга, эртем-сургуулдуг, өөрү кыстардан культура талазы-биле ээлээн бурунгаар базымнарны кылыпкан уруг. Ооң күзел-соруу кедизинде барып боттанып үнериниң чогаалдың төнчүзүнден көөр бис.

Надежда Боярова чырык чер кырынга 24-ле чыл чурттаан, ажыл-ишинге кайгамчыктыг бердинген кижи. Аар аарыгдан зараашда, оон үнмезин билип чыда, Дембекке (баштайгы ынакшылынга) ооң арттырып каан чагааларын номчуп доосткаш, тыва чоннуң ортузунга оларның кадыкшылы, келир үези дээш, демисежип чораан эмчи херээжен кижиниң сеткилден ыравас арыг, чаагайын көөр бис. Ол бодунуң салгакчызы — уруун арттырып каан. А Солаан-оолдарга оол төрүттүнген. Кедизи баргаш, ол ийи чалыыларның оруу баштажыр. Бо аңаа-ла бир таварылга эвес. Найыралдан төрүттүнген ынакшылдың чоорту хөгжүп келгенинин демдээ-дир.

Фашистиг Германия Совет Эвилелинче халдай бээрге, Надежда Боярова ынаар чорупт, дайзын-биле сокчурун күзезе-даа, ону чорутпаан болгай. Ындыг болза-даа ооң чагааларының сөөлгү одуругларында тиилелгеге бүзүрел кайы хире быжыын номчуур бис.

«Амыдыралдың магалыын, Михаил! (Михаил — Дембекке Надяның адап берген ады). Бистиң маадырлыг Совет Армиявыс дайзынны тиилеп, ону Төрээн чурттуң ыдыктыг кызыгаарларындан үндүр сывырып, тиилелгениң хүнүн чоокшуладып келгениниң магалыын!

Бүгү кижи төрелгетенниң салым-чолун шиитпирлеп турар бо ыдыктыг дайынга эң-не идегелдиг өңнүү — совет улус-биле кады революстуг Тыва Арат Республиканың оолдар, кыстарының фашистерни совет кымгаарлап үндүр сывыржып бар чыдарынын дугайында өөрүнчүг медээни дыңнааш, тываларга чоргаарланып чыдыр мен. Ол дээрге мээң ийи дакпыр чоргаарал, ийи дакпыр өөрүшкүдүр!»

Чогаалдың идейлиг утказы таны болгаш ёзулуг амыдыралдан үнгени-биле күштүг. Маадырларның дыл-домаан дамчыштыр мөзү-шынары, иштики сеткили илерээр болгай, а бо тоожунуң маадырларының дылдары характер аайы-биле аңгылаттынмайн барган. Эр, херээжен-даа, улуг, биче-даа кижилер чаңгыс аай, бир хепке куткан дылга чугаалажып турар ышкаш. Орфографтыг частырыглар номда хөй. Оларны номчукчулар эскергени чугаажок.

Доңгак Бегзиниң «Өңнүктер дугайында тоожузу» тыва литературада интернационалчы айтырыгны шиитпирлеп, бижиттинген материалының үндезиннерин амыдыралдан алганы-биле чоңга чоок, аныяк өскенге кижизидикчи ужур-дузалыг чогаал болуп турар.

Моңгуш ДОРЖУ.

Рассказ

„Брактаткан" хой

КҮЗҮН чүве-дир. Колхозтуң кыш ажыл шыдавас апарган арган-дорган, чыргалыг хойларын браактааш, суурнуң улузунга чиик өртекке садып турган.

Колхозтуң мал эмчилериниң бирээзи Хунажык кежээликтей бажыңынга олура, дуңмазы Херелче көрүнгеш:

— Бижекти чидидип, холуңну чунуп каавыт че, Херел. Браактаан хойларның бирээзин саткаш, даштын кажаа иштинде суп каан кижи мен, дегерип көрем — диген.

Херелдиң кежээзи дораанна хайнып келген. Акызының шокар сыптыг бижээн хайыргага шалый туткулап чидиткеш, оон чаныы-биле кезек дүрбүгүлепкен. Хунажыктың кадайы ижин-хырын каар деспизиниң иштин аштап, пажын тип, суун кударынга белеткени берген. Бижээн чанып доосткаш, Херел холун саваңнап чүй каапкан.

Алышкылар даштыгаа үнүп келген.

— Бижээнни тудуп турайын, кажаада хойну бээр үндүрүп экелем — деп, Хунажык дуңмазын айбылаан.

Оозу кажааның аксын ажыдыптарга, коңчуг-даа улуг, калчан ак хой, өлче карактарын чидидир көрүпкен турган. Ынаа кажаазынче киргеш, ону үндүрүп кээр орта, оозу эде каапкаш, Херелди сөөртүп алгаш салып ыңай-ла болган. Эр-даа хойнуң мойнунуң узун дүктеринден так сирбектенипкен, черниң довураан бурулап сөөртүнүп бар чораан. Хой арын-бута уну черге келгеш, ону арта халыыр орта Херел ында-ла салдыныпкан, оңгарга тырлы берген. Оларның соондан маңнап олурган Хунажык, дуңмазынга чеде чүгүрүп келгеш, ооң шыдал чок чегенчиин кончуп, чөлдүр өшкүге дөмейлеп ажыва берген.

ОЛ ҮЕДЕ колхозтуң ревизия комиссиязының даргазы шыкка оъттап хүнээн өшкүлерин херим иштинче киирер дээш сүрүп бар чорда, «брактаттырган», өзеттирер «шииткелге» таварлашкан хой өшкүлер аразынга маңнап келгеш, доктаап, соонче көргүлээн.

Хойнуң кайын ынчаар девиржип деппи маңнаанын, кымнының дээрзин аайын тыппаан. Өшкүлер херим иштинче кирип эгелеп турда, Хунажык дуңмазы Херелди эдертип алган, эгиниш-тыныштаан бо маңнажып бар чораан. Акызы тура дүшкеш:

— Хой ышкыныдывыс. Бээр халаан чүве, көрдүнер бе? — диген.

— Кандыг хой чүвел? —деп удур айтырган.

— Калчан-көк.

— Бистиң өшкүлеривис аразында ындыг хой каттыжып кирип келди. Ол-дур але.

— Ийе, ол-дур. Кулугурну көрүп турзун шиңме — деп кыжанган.

— Хоюңарны канчап ышкынып алыр улус силер ынчаш? Өшкүлер-биле кады херим иштинге кире бээрге тудуп алыңар че — диген.

— Брак хой-дур ийин. Брак чүвелер аразындан садып алдым. Өлүрер дээш кажаадан үндүрүп олурда, бо коңчуг чөлдүр өшкү ышкаш оолга күш четтирбейн, салып ыңай болганы ол-дур — дээн.

— Брак хой канчап ындыг улуг-чаагай болур чүвел. Кудуруу сүт дээрге десп дег, магалыг семис хой чорду чоп. Ындыг хойну браактааш, чиик өртекке садып турарга болур чүве бе? — дээн.

ХУНАЖЫКТЫҢ арны кызып, чүнү-даа чугаалаар харык чок апарган турган.

Хой херим иштинге кирип келирге, ревизия комиссиязының даргазы ону тудуп алгаш, көре берген. Ооргазы калбак, семизинге чайлыңайнып турар чүве. Төжүн туткан, база-ла дендии семис. Кырган хой боор бе дээш дижин ашкан, чок, коңчуг чедиппеен, сувай хой болган.

— Мындыг хойну браактааш, өлүрүп турарга кайын боор. Кандыг-даа брак болур барымдаазы чок мал-дыр. Колхозтуң каң-кадык, семис-чаагай өнчүзүн силерге өлүртпес мен, эштер. Өшкүлер-биле кады маңаа хонзун, эртен тускай комиссия чыылдыргаш, көөр чүве. Бүгү браактаан хойну эртен шуптузун хынавас болза хоржок-тур. Кажар арга-биле мынчаар «брактаткан» хойлар та каш чүве — дээш, хойну муңгаш инек кажаазынче чедип киргеш, аксын так дээптеп каан.

Тюлюш КЫЗЫЛ-ООЛ.

Моол үлегер домактар

Бергелерден корткас — өөренир.
Беленин хараар — өөнделевес.

Ай чырыынга хар агарар,
Арга-сүмеден утаан ханылаар.
Эртенги хүн бойдусту диргизер.

Эки ном кижини сургаар.
Чаңыы дашты сайдан диле.
Чараш сөстү сеткилден тып.

Хопчу кижи—хоранныг чылан-на.

Чеделээн найыралдыглар — демир херим-не,
Чээрби найырал чоктар — ирик кажаа-ла.

Ажылды кылырда угаазылал херек,
Арганы тыварда сүмележит херек.

Куулар ЧАШ-ООЛ.

БУГА

Ветеринар Оолак-биле
Фермада саанчы кыс
Алаак кирген инек көөр дээш,
Арык кежер апарып-тыр.

«Мурнуңарда буга чыдыр.
Будуңарны бодаңар!»—деп,
Аныяк кыс сугну баштай
Ажа халааш, сагындырган.

Эмчи эмниг сумказын
Эктинден ап октавыткаш
Дегийт дүрген чоогунда
Терективе үне халаан!

КӨРҮЛДЕГЕ КИРЖИР ДЭЭШ

Мөңгүн-Тайга районнуң Мугур-Аксы суурда Культура бажыңынга хамаарышкан турар бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери ВЛКСМ райкомунуң болгаш районнуң культура килдизиниң инициативазы-биле эрткен чай дургузунда Тоолайлыгда, Шык-Бажында, Ак-Хаяда, Кызыл-Хая суурда чурттап турар ажылчыларга солун концерттерни болгаш лекция, беседаларны хөй удаа көргүзүп келген.

Культура бажыңынга аныяктарның культурлуг дыштанылгазын солун кылдыр организастап, «Комсомолчу кижи кажан-даа, кайда-даа үлегер болур» деп семинарны организастаан болгаш минералогия эртемнериниң доктору А. Мишинский-биле кончут солун ужуражылганы кылган. Август 15-тен сентябрь 1-ге чедир Культура бажыңының септелгезин бүрүн доостқаш, сентябрь 2-де ол культура чериниң чаа сезонда ажылдыышкынын кылып, аңаа оюн, каткылыг солун кежээни организастаан.

Ам үеде районда ниитизи-биле 250 ажыг кижи киржикчилиг бот-тывынгыр уран чүүлдүң 9 коллективи ажылдап турар. Бо коллективтерниң ажылын хамаарышкан албан черлериниң удуртукчулары болгаш комсомолдуң активчилери башкарып турар. Октябрьның 4—5 хүннеринде районга бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң көрүлдези болур деп турар. Аңаа шилиттинген көргүзүглерни ноябрьда болур республика көрүлдезинге киирер. Коллективтерниң көргүзүглер программазында «Ленинни дыңнаңар», «Ленин мөңге дириг», «Орденниг «Тыва» болгаш «Төрээн чурт дугайында» дээш өске-даа ырлар бар. Н. Өлзей-оолдуң «Буруузун билинген» деп шиизин тургузуп турар.

Ортумак школаның башкызы Ария Иргит, мал эмчизи Юлия Чүлдүм олар «Ээлдек шыңгырааш», «Чараш хээлер», орус, тыва болгаш ниндий танцыларны ойнаары-биле белеткеп турар. Культура бажыңының методизи Иргит Барыңмаа ниити ырларны болгаш өске-даа күүседделерни канчаар белеткээрин башкарып турар.

Бижиттинген материалдардан шилип тургаш, Культура бажыңының директору эш Мандыычы «Ленин Тывада» деп музыкалыг монтажты эмнелге коллективинде белеткеп эгелээн. Ооң музыка каасталгазын баянист И. Кууш-оол кылып берген. «Малчын» колхозта Артай-оол Чудур кожууладыг, шүгүмчүлелдиг шүлүктерни чогаадып, сценага күүседир. Ол-ла колхозта чаданыкчы Саая Пар-оол игил, чадаган чергелиг хөгжүмнерни боду чазааш, аңаа чараш аялгаларны ойнаар.

Октябрь 13-тен эгелеп, чогаалчы Салчак Молдурганың удуртулгазы-биле литература бөлгүмү доктаамал ажылдаар. 1970 чылдың эгезинде коллективтерден шылгараан көргүзүглерни шилип алгаш, Моол Арат Республиканың ийи колхозтарынга концерт-биле аалдап чедер болгаш ол колхозтарның бот-тывынгыр артистерин Мөңгүн-Тайгаже чалаар.

Мооң-биле чергелештир чамдык дүвүрээзиниг байдалдар бо районда бар. Культура бажыңынга одаары-биле планда көрдүнген 76 тонна хөмүрдаштан чүгле 4 тонназы дүжүртүнген, 100 кубометр ыяштың эвээш кезии дүжүртүнген.

Сентябрь 17-де болган районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга «Малчын» колхозтуң даргазы эш Шыдыраа Культура бажыңы-биле дугурушкан керээ ёзугаар октябрь 15-те 90 кубометр ыяшты бүрүн дүжүрерин хүлээнген.

Күскү дүжүт ажаап алыышкынында киржип турар машиналар хосталырга-ла, хөмүр-дашты бүрүнү-биле дүжүртүп алыр бис—деп, Культура бажыңының директору Чкалов Мандыычы бүзүредип турар.

1969 чылдың июнь айдан эгелеп, Мугур-Аксы суурда электри станциязы ажылдавастаан. Ийи мотор септелгеде чайлаан. Сентябрь 13-те бир мотор муң-не шимчей берзе-даа, ийи суурнуң чаңгызынга-даа чырык-биле хандырып шыдавастаан.

А. АЛЕКСАНДРОВ.

Садып алыкчыларның кичээнгейинге

БО ЧЫЛДЫҢ ОКТЯБРЬ 5-те ЭРТЕНГИНИҢ 10 ШАКТАН ЭГЕЛЭЭШ КЫЗЫЛ ХООРАЙНЫҢ ЛЕНИН БОЛГАШ ОКТЯБРЬ КУДУМЧУЛАРЫНГА БАЙЫРЛАЛ МУРНУНУН

ЮБИЛЕЙ ЯРМАРКАЗЫ БОЛУР

Хөвеӊ-саазын, дүк болгаш торгу пөстерни, ой тоннарны, эр, херээжен кижилерниң болгаш уругларның кышкы хевин, бөрттерни, хөм идиктерни ярмаркага садыглаар. Аъш-чем бараанарының ассортиментизи база арбын болур.

Эштер, садып алыкчылар! Юбилей ярмарказынга барып, хереглээн бараанарыңарны садып алыңар!

• • •

Кинофикация эргелелиниң чанында алды ай хуусаалыг киномеханиктер курузунга өөренирип күзээннерни хүлээп алырын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында кинофикация эргелели чарлап тур. Өөренип кирипкеннерге айда 20 рубль хемчээлдиг стипендияны бээр.

Өөредилге 1969 чылдың октябрь 15-тен эгелээр.

Даразында адрес-биле харылзажып дугуржуп алыр: Кызыл хоорай, «Найырал» кинотеатр, кинофикация эргелели.

• • •

Делгелге ажыттынар

Тываның аар үлетпүрүнүң баштайгызы — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи Совет Тываның 25 чылынга алдар кылдыр алган социалистиг чарыжын чедиишкинниг күүсеткен. Дүүн Тыва АССР-ниң найысылалы Кызыл хоорайның Гастелло аттыг паркынга ак-довуракчылар үлетпүр делгелгезин эккелген. Оон кол сорулгазы Тываның аар үлетпүрүнүң база бирээзи Ак-Довуракта комбинаттың чедиишкиннерин республиканың ажылчы чоннарынга делгеп таныштырары болур.

Комбинаттың тус-тус цехтеринде күш-ажылдың мурнакчыларын, даг-дүгү арыглап сайзырадыр фабриканың иштики, даштыкы хевирлерин, ооң күчүлүг дериг-херекселдерин, даг рудаларының сорттарын ам ажыттынар деп турар бо делгелгеден көрүп болур. Ында база бир солун булуң болза, даг транспорт цехиниң ажылын көргүскени болур. Делгелге экспонаттар-биле байлак. Ак-Довурак аныяк хоорайда амыдыралдың хайныгып турарын бо делгелгеден-не көрүп болур. Ылаңгыя уруглар албан черлериниң, күш-культураның, уран чүүлдүң фотомонтажтары болгаш өске-даа солун чүүлдерни Тываның 25 чылының байырлалынга тураскааткан бо делгелге көргүзер.

Эки ажылдаан

Кызылдың столоваялар болгаш ресторанар трест Совет Тываның 25 чыл оюнга уткуштур чарышка эки түңнелдерлиг болган. Трест тос айларның бараан саарылгазының планын сентябрь 25-те-ле күүсеткен. Социалистиг чарышка столоваяларның болгаш ресторанарның шупту ажылдакчылары киришкен.

Чоннуң белен чемнерге хереглелин хандырар талазы-биле ийи, үш, дөрт болгаш он дугаар столоваялар, «Огонёк» кафези, «Улуг-Хем» рестораны эки ажылдааннар.

Редактор К. Н. ДНИГА.

◆ЧАРЛАЛДАР◆

◆РЕКЛАМАЛАР◆

Кызылторг Тыва АССР-ниң Садыг министерствозунуң садыг училищезиниң садыгжылар белеткээр салбырынга

өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур.

Өөренир хуусаазы 1 чыл.

Өөреникчилерге айда 30 рубль стипендия төлээр.

Училищеге 8—10 класстарны доосткан, 17 хардан өрү назылыг, Кызыл хоорайда чурттап турар хамаатыларны хүлээп алыр.

Өөредилгени доосткан улусту Кызылторгтуң магазиннеринге ажылдадыр. Чыл дургузунда эки ажылдавышаан, бодунуң төлептиг чоруун көргүскен кижилерни садыгның бот-өөредилгелиг техникумнарынче азы институттарынче конкурс чокка өөредип чорудар.

Кызылторгтуң кадрлар килдизи.

Кызылторг садыгжыларның 3 айлыг болгаш касса аппараттарының кассирлериниң ай хуусаалыг курстарынга өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур.

Өөредилгеге 18 хардан өрү назылыг 8 класс доосткан, Кызыл хоорайда чурттап турар хамаатыларны хүлээп алыр.

Күзелдиг кижилер Кызылторгтуң кадрлар килдизинге баар.

Кызылторг садыгжыларны, кассирлерни, костеляншилерни, экспедиторларны, сөөртүкчүлерни, магазин ажылдакчыларын болгаш аштакчыларны, инвентаризаторларны, бызанчыларны, слесарь-сантехниктерни, ГАЗ-51 деп автомашина чолаачыларын, а Садыг министерствозу одакчыларны, дүржулгалыг машинакчыны, «Волга» деп автомашина чолаачызын ажылдаары-биле чалап тур.

АДРЕЗИ: Кызыл хоорай, Октябрь кудумчузу, 29.

КИНО

ОКТЯБРЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Кышкы эртен»** 10, 14, **«Тайганың ээзи»** 12, 16, 17.45, 19.30, **«Пицунда курорт»**, **«Бородино шөлүнге»**, **«Тайганың ээзи»** 21.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Яков Свердлов»** 10, 13.40, **«Улуг ынакшылдың аялгазы»** 11.50, 15.30, 17.20, 21.30, **«Виноград чурттунда»**, **«Прагага ужуражыышкыннар»**, **«Яков Свердлов»** 19.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Дуруяажык»** 17, 18.45, **«База катап ынакшыл дугайында»** 15, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Мээң ачам—капитан»** 15, **«Ыяш бургаңнарның чажыды»** 16.40, 18.35, **«Юрий Никулин»**, **«Ыяш бургаңнарның чажыды»** 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, культура килдизиниң 37-13, кадээ ажыл-агыйы килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 21-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-11. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.
Солун неделяда алды катап үнер
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин — Кравченко кудумчузу, 1.). ТС—00807